

AN COIMISIÚN
EORPACH

An Bhruiséil, 24.7.2024
SWD(2024) 807 final

DOICIMÉAD INMHEÁNACH OIBRE DE CHUID AN CHOIMISIÚIN

**Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta
Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn**

a ghabhann leis an doiciméad

**TEACHTAIREACHT ÓN gCOIMISIÚN CHUIG PARLAIMINT NA hEORPA,
CHUIG AN gCOMHAIRLE, CHUIG COISTE EACNAMAÍOCH AGUS SÓISIALTA
NA hEORPA AGUS CHUIG COISTE NA RÉIGIÚN**

Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta

Staid an smachta reachta san Aontas Eorpach

{COM(2024) 800 final} - {SWD(2024) 801 final} - {SWD(2024) 802 final} -
{SWD(2024) 803 final} - {SWD(2024) 804 final} - {SWD(2024) 805 final} -
{SWD(2024) 806 final} - {SWD(2024) 808 final} - {SWD(2024) 809 final} -
{SWD(2024) 810 final} - {SWD(2024) 811 final} - {SWD(2024) 812 final} -
{SWD(2024) 813 final} - {SWD(2024) 814 final} - {SWD(2024) 815 final} -
{SWD(2024) 816 final} - {SWD(2024) 817 final} - {SWD(2024) 818 final} -
{SWD(2024) 819 final} - {SWD(2024) 820 final} - {SWD(2024) 821 final} -
{SWD(2024) 822 final} - {SWD(2024) 823 final} - {SWD(2024) 824 final} -
{SWD(2024) 825 final} - {SWD(2024) 826 final} - {SWD(2024) 827 final} -
{SWD(2024) 828 final} - {SWD(2024) 829 final} - {SWD(2024) 830 final} -
{SWD(2024) 831 final}

ACHOIMRE

Leanadh le hathchóirithe a bhí dírithe ar neamhspleáchas agus cáilíocht chóras ceartais na hÉireann a fheabhsú agus tá an neamhspleáchas a mheastar a bheith aige i measc cuideachtaí ag leibhéal an-ard anois. Leis an Acht nua um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha, tugadh isteach roinnt feabhsuithe chun an tionchar polaitiúil ar cheapadh agus ardú céime breithiúna a laghdú. Níor tháinig aon athrú ar chomhdhéanamh an Choimisiúin um Cheapacháin Bhreithiúnacha. An córas chun gearáin a bhaineann le mí-iompar breithiúnach líomhnaithe a láimhseáil, rinneadh lánfheidhmiúil é. Rinneadh bearta chun costais dlíthíochta a laghdú agus Bille um Athchóiriú Sibhialta á ullmhú agus tá athbhreithniú á dhéanamh ar thuarascáil i bhfianaise tuilleadh tionscnamh. Tá athbhreithniú ginearálta ar an scéim um Chúnadh Dlíthiúil Sibhialta agus athbhreithniú ar an mBille um Chúnadh Dlíthiúil Ceartais Choiriúil á n-ullmhú. Táthar tar éis líon breise breithiúna a cheapadh. Tá bearta á ndéanamh chun digitiú an cheartais a fheabhsú. Tá breithniú ar mholtaí maidir leis na hAchtanna um Chiontaí in aghaidh an Stáit a aisghairm fós ar feitheamh. Tá inní fós ann maidir le fad na n-imeachtaí cúirte agus níl aon chóras ann chun meastóireacht rialta a dhéanamh ar fheidhmíocht chúirte ar bhonn táscairí sainithe. Glacadh bille lena ndéantar foráil maidir le scéim cúitimh i gcásanna ina bhfuil fad na n-imeachtaí cúirte rófhada.

Tá creat cuimsitheach fós ag Éirinn chun éilliú a chosc agus a chur faoi chois, agus meastar leibhéal íseal éillithe a bheith ann. Tá obair leanúnach á déanamh ar straitéis ilbhliantúil frithéillithe chun dul i ngleic leis an éilliú, in ainneoin moilleanna. Maidir le héilliú a imscrúdú agus a ionchúiseamh, tá dúshlán fós ann maidir le hacmhainní agus speisialtóireacht. Ar an iomlán, tá an comhar laistigh de sheirbhísí póilíneachta agus idir ionchúiseamh agus póilíní ag leanúint ar aghaidh gan deacracht. Tá sé d'aidhm ag an athchóiriú póilíneachta a glacadh le déanaí níos mó neamhspleáchais a chinntiú chun imscrúdú a dhéanamh ar shárúithe ionracais laistigh de na póilíní, agus an tráth céanna leanann na póilíní ag múscailt feasachta maidir le héilliú a chosc i measc na foirne. Tá an t-athchóiriú ar an gcreat reatha um Eitic in Oifigí Poiblí fós ar feitheamh, agus tá dréachtú na reachtaíochta ábhartha fós gan réiteach. Tháinig na leasuithe ar an rialachán brústocaireachta i bhfeidhm, cé nach ndearnadh aon bheart breise chun na rialacha maidir le nochtadh sócmhainní agus cumas faireacháin agus forfheidhmithe an Choimisiúin um Chaighdeán in Oifigí Poiblí a neartú. I measc na réimsí ardriosca le haghaidh an éillithe tá earnálacha an tsoláthair poiblí, na pleanála agus na forbartha.

Tá cosaintí dlí agus institiúideacha i bhfeidhm ag Éirinn lena gcinntítear saoirse na meán chomh maith le neamhspleáchas don rialtóir meán agus do na meáin seirbhíse poiblí. Rannchuidíonn córas comhlachtaí féinrialála lena chinntiú go bhfeidhmíonn earnáil an phreasa i gcomhréir le caighdeán eiteiciúla agus iriseoireachta. Tá dúshlán airgeadais le sárú ag an gcráoltóir seirbhíse poiblí tar éis cásanna de theipeanna rialachais chorparáidigh, rud a spreag an Rialtas freisin chun athbhreithniú neamhspleách a sheoladh ar an ábhar. Thacaigh rialtóir na meán le tionscnaimh nua atá dírithe ar thrédhearcacht úinéireacht na meán a mhéadú. Níor tharla aon fhorbairt maidir le trédhearcacht na fógraíochta stáit. Tá athbhreithniú á dhéanamh ar an Acht um Shaoráil Faisnéise 2014. Tionscnaimh nua maidir le teagmhais a thuairisciú agus a imscrúdú, chuidigh siad le sábháilteacht iriseoirí a mhéadú. Leanadh den obair ar athchóiriú an chórais clúmhillte, agus tá bille athbhreithnithe nua ar feitheamh lena fhoilsíú in 2024.

Tháinig laghdú mór ar úsáid na ‘rún gilitín’ chun an t-am a thugtar do dhíospóireachtaí ar thograí reachtacha a ghiorrú. Tá ceisteanna acmhainní le réiteach ag Coimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas. Tá athbhreithniú á dhéanamh ag an gCoimisiún Toghcháin ar an Acht Toghcháin chun aghaidh a thabhairt, i measc gnéithe eile, ar bhacainní dlíthiúla ar rochtain a fháil ar chistiú d’eagraíochtaí na sochaí sibhialta. Rinneadh roinnt tionscnamh chun rannpháirtíocht eagraíochtaí na sochaí sibhialta agus chosantóirí chearta an duine a spreagadh sa phróiseas cinnteoireachta.

MOLTAÍ

Ar an iomlán, chomh fada agus a bhaineann sé leis na moltaí i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, rinne Éire:

- Dul chun cinn mór maidir lena chinntiú go mbeidh caighdeáin Eorpacha maidir le ceapacháin bhreithiúnacha á gcur san áireamh i ndáil le ceapachán agus ardú céime breithiúna a athchóiriú, a mhéid a bhaineann le comhdhéanamh an Choimisiúin um Cheapacháin Bhreithiúnacha.
- Rinne sí roinnt dul chun cinn maidir le bearta leanúnacha atá dírithe ar chostais dlíthíochta a laghdú chun rochtain éifeachtach ar cheartas a chinntiú, agus caighdeáin Eorpacha maidir le costais dhíríreacha dlíthíochta agus an tionchar atá acu ar rochtain ar na cúirteanna á gcur san áireamh.
- Chuir sí an moladh le haghaidh brústocaireachta chun feidhme go hiomlán, rinne sí roinnt dul chun cinn maidir leis an gcreat eitice atá ann cheana a neartú, agus inniúlacht faireacháin agus forfheidhmiúcháin an Choimisiúin um Chaighdeáin in Oifigí Poiblí chomh maith, agus ní dhearna sí aon dul chun cinn maidir le digitiú an chórais dearbhuithe sócmhainní.
- Rinne sí dul chun cinn mór maidir le leanúint d'athchóiriú an Achta um Chlúmhilleadh chun an timpeallacht ghairmiúil le haghaidh iriseoirí a fheabhsú, agus na caighdeáin Eorpacha maidir le cosaint iriseoirí á gcur san áireamh.
- Rinne sí roinnt dul chun cinn breise maidir le bearta a dhéanamh chun aghaidh a thabhairt ar bhacainní dlíthiúla a bhaineann le rochtain eagraíochtaí na sochaí sibhialta ar mhaoiniú, mar chuid d'athchóiriú an Achta Toghcháin.

Ar an mbonn sin, agus i bhfianaise forbairtí eile a rinneadh le linn na tréimhse tagartha, moltar d'Éirinn an méid seo a leanas a dhéanamh:

- Leanúint ar aghaidh leis an obair reachtach is gá atá dírithe ar chostais dlíthíochta a laghdú chun rochtain éifeachtach ar cheartas a chinntiú, agus caighdeáin Eorpacha maidir le costais dhíríreacha dlíthíochta agus an tionchar atá acu ar rochtain ar na cúirteanna á gcur san áireamh.
- An creat eitice atá ann cheana a neartú a thuilleadh, an inniúlacht faireacháin agus forfheidhmiúcháin an Choimisiúin um Chaighdeáin in Oifigí Poiblí, agus an córas dearbhuithe sócmhainní a neartú agus a dhigitiú.
- Athchóiriú an Achta um Chlúmhilleadh a chur i gcrích chun an timpeallacht ghairmiúil le haghaidh iriseoirí a fheabhsú, agus na caighdeáin Eorpacha maidir le cosaint na n-iriseoirí á gcur san áireamh.
- A chinntiú go bhfuil rialacha nó sásraí i bhfeidhm chun maoiniú a chur ar fáil do na meáin seirbhíse poiblí atá oiriúnach dá sainchúram seirbhíse poiblí a bhaint amach agus a neamhspleáchas á ráthú ag an am céanna.
- Leanúint ar aghaidh d'iarrachtaí breise a dhéanamh chun aghaidh a thabhairt ar bhacainní dlíthiúla a bhaineann le rochtain eagraíochtaí na sochaí sibhialta ar mhaoiniú, mar chuid d'athchóiriú an Achta Toghcháin.

I. AN CÓRAS CEARTAIS

Is dlínse dlí choitinn í Éire, a bhfuil a breithiúna roinnte i mbrainse sibhialta agus i mbrainse coiriúil. Is é atá sa chóras cúirteanna cúirt achomhairc deiridh (an Chúirt Uachtarach), Cúirt Achomhairc, agus cúirteanna céadchéime, ina measc sin Ard-Chúirt a bhfuil dlínse iomlán aici i ngach ní coiriúil agus sibhialta agus cúirteanna dlínse teoranta: an Chúirt Chuarda agus an Chúirt Dúiche a eagraítear ar bhonn geografach. Thairis sin, is brainse den Ard-Chúirt í an Chúirt Pleanála agus Comhshaoil. Is cúirteanna gan ghiúire iad na Cúirteanna Coiriúla Speisialta¹ a phléann le cásanna paraimíleatacha, treascracha agus coireachta eagraithe. Thairis sin, feidhmíonn roinnt binsí speisialaithe i réimsí éagsúla, ina measc Cúirt Oibreachais, ag a bhfuil dlínse achomhairc aonair i ngach díospóid faoi achtacháin maidir le cearta fostaíochta². Bunaíodh Comhairle Breithiúna³ in 2019. Cé nach bhfuil cúirt bhunreachtúil ag Éirinn, tá sé de chumhacht ag gach Cúirt an Bunreacht a léirmhíniú agus a chaomhnú. Is é Uachtarán na hÉireann, ag gníomhú dó ar chomhairle an Rialtais, a cheapann na breithiúna. Tá sé de chúram ar an mBord Comhairleach um Cheapacháin Bhreithiúnacha

---

¹ Déanann an tAcht um Chiontaí in aghaidh an Stáit 1939 foráil maidir le Cúirteanna Coiriúla Speisialta a bhunú. Tá Cúirt Choiriúil Speisialta ar a dtugtar Cúirt Choiriúil Speisialta Uimh. 1 anois ar bun ó 1972. Bunaíodh Cúirt Choiriúil Speisialta Uimh. 2 in 2016 agus tá sí i mbun oibre ó shin i leith. Bíonn triúr Breithiúna ina suí ar Chúirt Choiriúil Speisialta agus ní bhíonn aon ghiúire ann. Ceapann an Rialtas painéal de Bhreithiúna ón Ard-Chúirt, ón gCúirt Chuarda agus ón gCúirt Dúiche le suí ar na Cúirteanna Coiriúla Speisialta. Tá naonúr déag breithiúna ar an bpainéal faoi láthair. Tugtar cásanna a bhaineann leis an sceimhlitheoireacht agus le cionta coireachta eagraithe chun trialach os comhair Cúirt Choiriúil Speisialta go huathoibríoch. Tugtar cionta eile os comhair na Cúirte nó cuirtear chun trialach iad nuair a dheimhíonn an Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí nach leor na gnáthchúirteanna, ina thuairim nó ina tuairim, chun a chinntiú go riarfaí ceart go héifeachtúil agus go gcoimeádfaí an tsíocháin agus an t-ord poiblí. Is féidir achomhairc a dhéanamh chun na Cúirte Achomhairc in aghaidh ciontú nó pianbhreithe sa Chúirt Choiriúil Speisialta.

² Is binse í Cúirt Oibreachais na hÉireann a fheidhmíonn feidhmeanna agus cumhachtaí teoranta de chineál breithiúnach de réir fhorálacha ábhartha an Bhunreacht. Bunaíodh an Chúirt Oibreachais den chéad uair faoin Acht Caidrimh Thionscail, 1946, agus forbraíodh a struchtúr agus a feidhmeanna go reachtúil roinnt uaireanta chun an tAcht um Chaidreamh san Áit Oibre, 2015, a chur san áireamh. Is éard atá i gceist leis sin cinntí nach bhfuil ceangailteach ó thaobh dlí a dhéanamh ina cháil mar bhinse caidrimh thionsclaíoch, agus cinntí atá ceangailteach ó thaobh dlí ina fheidhm mar an t-aon dlínse achomhairc i ngach díospóid trína ndéanann daoine aonair iarracht a gcearta fostaíochta a dhearbhu. Is é an tAire Fiontar, Trádála agus Fostaíochta a cheapann comhaltaí neamhspleácha chuig an gCúirt Oibreachais. Go praiticiúil, ní mór don Aire ceathrar ‘comhaltaí as measc na bhfostóirí’ a roghnú ó liosta ainmnithe arna chur i láthair ag Cónaidhm Ghnólachtaí agus Fhostóirí na hÉireann agus ceathrar ‘comhaltaí as measc na n-oibríthe’ ó liosta arna chur i láthair ag Comhdháil na gCeardchumann in Éirinn. Déanann an tSeirbhís um Cheapacháin Phoiblí moltaí maidir le post an Chathaoirligh a chur faoi bhráid an Aire. Beidh na comhaltaí sin i seilbh oifige ansin ar feadh tréimhse shocraithe agus ní fhéadfaidh an tAire iad a chur as oifig ach amháin faoi choinníollacha sonracha. Ní mór don Aire cúiseanna sonracha a thabhairt le haon ghnáthchomhalta a chur as oifig agus ní mór dó toiliú a fháil ón eagraíocht a d’ainmnigh an comhalta i dtosach. Le linn a próisis cinnteoireachta, tá sé léirithe ag an gCúirt Oibreachais go bhfuil sé de chleachtas aici réamhiarrataí tagartha a chur faoi bhráid Chúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh chun soiléiriú a fháil ar phointí de dhlí an Aontais le linn a pléití (e.g. *Parris v Coláiste na Tríonóide*, Baile Átha Cliath, C-443/15, ECLI:EU:C:2016:897). Is féidir achomhairc a dhéanamh chun na hArdchúirte maidir le cinntí críochnaitheacha na Cúirte Oibreachais ar phointe dlí amháin nó níos mó, ach ní ar fhírí (e.g. *An Bord Banistíochta, Gaelscoil Moshíológ v An Chúirt Oibreachais & Aodhagán O’Suird* - [2023]IEHC484 [2022/178 MCA], (*Michelle Tanner v An Chúirt Oibreachais (Páirtí Fógra Choláiste na Tríonóide)* 2022 N0 118JR).

³ Chomh maith le muinín an phobail as na breithiúna agus riar an cheartais a chur chun cinn agus a choinneáil ar bun, is iad príomhfheidhmeanna Chomhairle na mBreithiúna gearáin maidir le mí-iompair breithiúnach a mheas, agus oideachas agus oiliúint leanúnach na mBreithiúna a chinntiú. Tá an Chomhairle Bhreithiúnach comhdhéanta de na comhaltaí seo a leanas: an Príomh-Bhreitheamh agus gnáthchomhaltaí na Cúirte Uachtaraí, Uachtarán na Cúirte Achomhairc agus gnáthchomhaltaí na Cúirte Achomhairc, Uachtarán na hArd-Chúirte agus gnáthchomhaltaí na hArd-Chúirte, Uachtarán na Cúirte Cuarda agus gnáthchomhaltaí na Cúirte Cuarda agus Uachtarán na Cúirte Dúiche agus breithiúna na Cúirte Dúiche.

iarrthóirí a shainaithint agus an Rialtas a chur ar an eolas faoi oiriúnacht na ndaoine sin lena gceapadh chuig oifig bhreithiúnach. Cuirfear an Coimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha in ionad an Bhoird Chomhairligh um Cheapacháin Bhreithiúnacha mar a fhoráiltear san Acht um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha 2023, rud atá beartaithe a bhunú in 2024. Ní cuid den bhrainse breithiúnach í an tseirbhís ionchúisimh. Is é an tArd-Aighne is comhairleach don Rialtas i gcúrsaí dlí. Tá dhá chineál dlíodóirí i ngairm an dlí — aturnaetha, a ndéanann an Dlí-Chumann ionadaíocht orthu, agus abhcóidí, a ndéanann Barra na hÉireann ionadaíocht orthu go ginearálta. Is é an tÚdarás Rialála Seirbhísí Dlí, comhlacht neamhspleách a bunaíodh in 2016, rialtóir reachtúil náisiúnta na hÉireann ar an dá bhrainse de ghairm an dlí.

Neamhspleáchas

Leanann an bhraistint faoin neamhspleáchas breithiúnach in Éirinn de bheith ard i measc an phobail trí chéile agus tá sin an-ard anois i measc cuideachtaí. Go foriomlán, is í braistint 72 % den phobal trí chéile agus 78 % de na cuideachtaí go bhfuil leibhéal neamhspleáchais na gcúirteanna agus na mbreithiúna ‘sách maith nó an-mhaith’ in 2024⁴. I measc an phobail, tá laghdú beag tagtha ar an bhfigiúr sin ó 2023 (73 %) agus ó 2020 (74 %). Tá ardú tagtha ar bhraistint an neamhspleáchais bhreithiúnaigh i measc na gcuideachtaí ó 2023 (72 %) agus ó 2020 (76 %)⁵.

Tá dul chun cinn mór déanta maidir le breithiúna a cheapadh agus ardú céime a thabhairt dóibh de réir mar a tugadh roinnt feabhsuithe isteach leis an Acht nua um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha, agus níl aon athrú tagtha ar chomhdhéanamh an Choimisiúin um Cheapacháin Bhreithiúnacha. Moladh d’Éirinn i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta ‘a chinntiú go bhfuil na caighdeáin Eorpacha a mhéid a bhaineann le ceapacháin bhreithiúnacha á gcur san áireamh san athchóiriú ar cheapachán agus ardú céime na mbreithiúna, a mhéid a bhaineann le comhdhéanamh an Choimisiúin um Cheapacháin Bhreithiúnacha’⁶. An 4 Iúil 2023, rith an Pharlaimint an Bille

⁴ Fíoracha 51 agus 53, Scórchlár Ceartais AE 2024, agus Fíoracha 50 agus 52, Scórchlár Ceartais AE 2022. Is mar a leanas a aicmítear leibhéal bhraistint an neamhspleáchais bhreithiúnaigh: an-íseal (braitheann níos lú ná 30 % d’fhreagróirí go bhfuil an neamhspleáchas breithiúnach sách maith nó an-mhaith); íseal (idir 30-39 %), meánach (idir 40-59 %), ard (idir 60-75 %), an-ard (níos mó ná 75 %).

⁵ Tá 82 % de na cuideachtaí in Éirinn réasúnta muiníneach nó an-mhuiníneach go bhfuil a n-infheistíochtaí faoi chosaint an dlí agus na gcúirteanna sa Bhallstát. Ní mheasann ach 7% de na cuideachtaí a ndearnadh suirbhé orthu go bhfuil cáilíocht, éifeachtúlacht nó neamhspleáchas an cheartais ar cheann de na príomhchúiseanna inní faoi chosaint infheistíochta sa tír. Fíoracha 55 agus 56, Scórchlár Ceartais AE 2024.

⁶ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 2. Moladh CM/Rec(2010)12 ó Choiste Airí Chomhairle na hEorpa, míreanna 46-48: ‘Ba cheart don údarás a dhéanann cinntí maidir le roghnú agus gairmréim na mbreithiúna a bheith neamhspleách ar na cumhachtaí feidhmiúcháin agus reachtacha. D’fhonn ráthú a thabhairt dá neamhspleáchas, ba cheart go mbeadh ar a laghad leath de chomhaltaí an údaráis ina mbreithiúna arna roghnú ag lucht a gcomhchéime. I gcás ina bhforordaítear leis na forálacha bunreachtúla nó dlíthiúla eile gurb é an ceann stáit, an rialtas nó an chumhacht reachtach a dhéanann cinntí maidir le roghnú agus gairmréim na mbreithiúna, ba cheart údarú a thabhairt d’údarás neamhspleách agus inniúil arbh as measc na mbreithiúna an chuid is mó díobh (gan dochar do na rialacha is infheidhme maidir le comhairlí um na breithiúna a fhaightear i gCaibidil IV) chun moltaí a dhéanamh nó tuairimí a chur in iúl a gcloífidh an t-údarás ábhartha ceapacháin sa chleachtas leo. Ba cheart do chomhaltas na n-údarás neamhspleách dá dtagraítear i míreanna 46 agus 47 an ionadaíocht is leithne is féidir a chinntiú. Ba cheart a nósanna imeachta a bheith trédhearcach agus ba cheart cúiseanna a bheith leis na cinntí a chur ar fáil d’iarratasóirí arna iarraidh sin dóibh. Ba cheart an ceart a bheith ag iarrthóir nár éirigh leis agóid a dhéanamh i gcoinne an chinnidh, nó ar a laghad i gcoinne an nós imeachta faoina ndearnadh an cinneadh’.

um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha, a cuireadh chuig an Uachtarán ansin lena shíniú ina dhlí. Déantar foráil leis an Acht, a síníodh ina dhlí an 8 Nollaig 2023, maidir le Coimisiún nua um Cheapacháin Bhreithiúnacha a bhunú a bheidh freagrach as breithiúna is iarrthóirí a roghnú agus a mholadh d'oifig bhreithiúnach in Éirinn agus i gcúirteanna an Aontais agus i gcúirteanna idirnáisiúnta. Faoin Acht nua, beidh an Príomh-Bhreitheamh ina chathaoirleach ar an gCoimisiún in éineacht le triúr breithiúna, ceathrar comhaltaí tuata agus an tArd-Aighne. Mar thoradh air sin, bheadh an Coimisiún nua comhdhéanta de cheathrar breithiúna agus cúigear comhaltaí nach dtagann ó na breithiúna. Ós rud é gurb iad a bpiaraí a roghnaíonn beirt bhreithiúna, agus gur comhaltaí *ex officio* iad an Príomh-Bhreitheamh agus uachtarán ábhartha na cúirte, ciallaíonn sé sin nach bhfuil tromlach soiléir breithiúna ann as ochtar comhaltaí vótála⁷. Mheas páirtithe leasmhara cheana féin gur ábhar inní é an chaoi go mbeadh an tArd-Aighne ar an gCoimisiún i gcáil neamhvótála *ex officio* nuair a bhí an dréacht-dlí á phlé⁸. Murab ionann agus an córas a bhí ann roimhe seo ina bhféadfadh an Rialtas aon iarrthóir eile a roghnú freisin⁹, ceanglaítear leis an Acht nua 'nach mbreithneoidh an Rialtas ach [...] na daoine sin arna moladh ag an gCoimisiún [um Cheapacháin Bhreithiúnacha]'¹⁰. An 13 Deireadh Fómhair 2023, tharchuir an tUachtarán an Bille chuig an gCúirt Uachtarach chun a bhunreachtúlacht a bhreithniú. An 8 Nollaig 2023, rialaigh an Chúirt Uachtarach go gcomhlíonann an córas nua chun ceapacháin bhreithiúnacha a dhéanamh an Bunreacht¹¹. Cé nach bhfuil aon athrú ar chomhdhéanamh an Choimisiúin um Cheapacháin Bhreithiúnacha agus nach dtagann cuid shuntasach de ó na breithiúna, cuireann an tAcht seo feabhsuithe suntasacha¹² ar fáil trí thionchar polaitiúil sa nós imeachta ceapacháin bhreithiúnaigh a laghdú agus dá bhrí sin, tá dul chun cinn mór¹³ bainte amach maidir leis an moladh a rinneadh sna blianta roimhe sin.

---

⁷ Tuarascálacha 2022 agus 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 4 agus lch 4 faoi seach. De réir Airteagal 9 den Acht um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha 2023, is comhaltaí den Choimisiún iad an Príomh-Bhreitheamh, Uachtarán na Cúirte Achomhairc agus beirt chomhaltaí den Chomhairle Bhreithiúnach. I gcás ina mbeidh an Coimisiún ag comhlíonadh na feidhme a bhaineann le daoine a roghnú agus a mholadh lena gceapadh chuig oifig bhreithiúnach san Ard-Chúirt, sa Chúirt Chuarda nó sa Chúirt Dúiche, is é Uachtarán na Cúirte lena mbaineann, agus ní Uachtarán na Cúirte Achomhairc, a bheidh ina chomhalta chun an fheidhm sin a chomhlíonadh.

⁸ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 4.

⁹ D'fhéadfaí leibhéal ard discréide an Rialtais i gcóras ceapacháin na mbreithiúna a thabhairt faoi deara freisin ó dhearcadh comparáideach i roinnt táscairí de Scórchlár Ceartais AE. Féach Fíor 62, Scórchlár Ceartais AE 2018 a mhéid a bhaineann le breithiúna céadchéime a cheapadh, Fíor 54, Scórchlár Ceartais AE 2021 a mhéid a bhaineann le breithiúna den Chúirt Uachtarach a cheapadh, agus Fíor 57, Scórchlár Ceartais AE 2023 a mhéid a bhaineann le hUachtarán na Cúirte Uachtaraí a cheapadh.

¹⁰ Acht um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha 2023, Alt 51.

¹¹ Breithiúnas ón gCúirt Uachtarach an 8 Nollaig 2023, *Maidir le hAirteagal 26 den Bhunreacht agus maidir leis an mBille um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha 2023*, [2023] IESC 34. Shínigh an tUachtarán an tAcht um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha 2023 (Acht 33 de 2023) ina dhlí an 8 Nollaig 2023, tar éis don Chúirt Uachtarach é a dhaingniú, agus tháinig sé i bhfeidhm an lá céanna.

¹² Chuir páirtithe leasmhara ábhair inní in iúl ina leith sin. eolas a chuir Barra na hÉireann ar fáil i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn. eolas a chuir Dlí-Chumann na hÉireann ar fáil i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

¹³ Moladh CM/Rec(2010)12 ó Choiste Airí Chomhairle na hEorpa, mír 47: 'I gcás ina bhforordaítear leis na forálacha bunreachtúla nó dlíthiúla eile gurb é an ceann stáit, an rialtas nó an chumhacht reachtach a dhéanann cinntí maidir le roghnú agus gairmréim na mbreithiúna, ba cheart údarú a thabhairt d'údarás neamhspleách agus inniúil arbh as measc na mbreithiúna an chuid is mó díobh (gan dochar do na rialacha is infheidhme maidir le comhairlí um na breithiúna a fhaightear i gCaibidil IV) chun moltaí a dhéanamh nó tuairimí a chur in iúl a gcloifidh an t-údarás ábhartha ceapacháin sa chleachtas leo.' Féach freisin Tuairim

An córas chun gearáin a bhaineann le mí-iompar breithiúnach líomhnaithe a phróiseáil, rinneadh lánoibríochtúil é. Mar a léirítear i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta¹⁴, le teacht i bhfeidhm na bhforálacha eile den Acht um an gComhairle Bhreithiúnach, is féidir gearáin a bhaineann le mí-iompar breithiúnach líomhnaithe a dhéanamh anois leis an gCláráitheoir chuig an gCoiste um Iompar Breithiúnach a chinneann an bhfuil gearán inghlactha¹⁵. Má chinneann an Cláráitheoir nó an coiste athbhreithnithe an gearán a ligean chun cinn, leanfaidh an Coiste um Iompar Breithiúnach na nósanna imeachta atá leagtha amach maidir le réiteach neamhfhoirmiúil nó bunóidh sé Painéal Fiosrúcháin¹⁶. Ba é 2023 an chéad bhliain iomlán ina bhféadfadh an Chomhairle Bhreithiúnach gearáin a bhaineann le mí-iompar breithiúnach a fháil, tar éis tús foirmiúil a chur le córas na ngearán in 2022¹⁷. Fuarthas 34 ghearán ó mhí Dheireadh Fómhair 2022 go dtí deireadh na bliana de réir na sonraí poiblí is déanaí a bhí ar fáil¹⁸. Mar a tugadh ar aird i dTuarascálacha 2022 agus 2023 maidir leis an Smacht Reachta, tá an Pharlaimint fós i gceannas ar chinneadh a dhéanamh maidir le breithiúna a chur as oifig agus coimeádann sí corrlach lánroghnach i ndáil leis sin, rud a d'fhéadfadh a bheith ina chúis le polaitiú an phróisis¹⁹.

Cáilíocht

Rinneadh roinnt dul chun cinn maidir leis na costais dlíthíochta a laghdú de réir mar a tugadh chun críche an tuarascáil ina ndéantar anailís ar shamhlacha agus tá athbhreithniú á dhéanamh air faoi láthair, agus tá Bille um Athchóiriú Sibhialta á ullmhú. Moladh d'Éirinn i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta 'leanúint de ghníomhaíochtaí a bhfuil sé d'aidhm acu costais na dlíthíochta a laghdú chun rochtain éifeachtach an cheartais a chinntiú, agus na caighdeáin Eorpacha maidir le costais dhíreireacha dlíthíochta agus le tionchar na gcostas sin ar rochtain na gcúirteanna á gcur san áireamh.'²⁰. Meastar gur ábhar inní é leibhéal ard na gcostas dlíthíochta²¹, cé go n-áitíonn roinnt páirtithe leasmhara go ndéanann saintréithe na hÉireann mar dhlínse faoin dlí coiteann miondifríocht don dearbhú sin²². Tá athbhreithniú á dhéanamh ag an Rialtas ar an tuarascáil deiridh ar an anailís ar shamhlacha chun costais dlíthíochta a rialú agus déanfaidh sé cinneadh ar na chéad bhearta eile²³. A mhéid a bhaineann le hathbhreithnithe eile ar imeachtaí sibhialta

---

Uimh. 24 (2021) ó Chomhairle Chomhairleach na mBreithiúna Eorpacha (CCJE) chuig Coiste Airí Chomhairle na hEorpa, mír 20: 'Ní féidir cinntí maidir le gairmréim na mbreithiúna a dhéanamh mar gheall ar dhílseacht do pholaitoírí nó do bhreithiúna eile. [...] Dá bhrí sin, ba cheart formhór na ndaoine a dhéanann cinntí nó moltaí a bheith ina mbreithiúna.'

¹⁴ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 5.

¹⁵ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 13.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 13.

¹⁸ Tuarascáil Bhliantúil 2022 ón gCoiste um Iompar Breithiúnach, lch. 39.

¹⁹ Tuarascálacha 2023 agus 2022 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 5 agus lch 5 faoi seach.

²⁰ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 2.

²¹ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 5. Aighneacht ó Lónra Comhshaoil na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 15. Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó ISME.

²² Aighneacht ó Bharra na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lgh. 18-19. Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Dlí-Chumann.

²³ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 9. An 7 Feabhra 2024, d'fhoilsigh an Roinn Dlí agus Cirt tuarascáil Indecon dar teideal 'Multi-Criteria Impact Evaluation of

a mbeidh tionchar acu ar chostais dlíthíochta, tá scéim ghinearálta (an chéad chéim sa nós imeachta reachtach) maidir le Bille um Athchóiriú Sibhialta á hullmhú, rud a thabharfaidh éifeacht do mholtaí áirithe atá sa Tuarascáil ar an Athbhreithniú ar Riaradh an Cheartais Sibhialta²⁴. Ós rud é go bhfuil athbhreithniú á dhéanamh ag an Rialtas ar thuarascáil maidir le conas costais dlíthíochta a laghdú, mar bhonn do thionscnaimh bhreise, agus ós rud é go bhfuil Bille á ullmhú chun aghaidh a thabhairt ar chostais dlíthíochta in imeachtaí sibhialta, tá roinnt dul chun cinn déanta maidir leis an moladh i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta.

Tá athbhreithniú ginearálta ar an scéim um Chúnamh Dlíthiúil Sibhialta ar siúl agus thug an Coiste Ceartais tuairisc ar an mBille um Chúnamh Dlíthiúil um Cheartas Coiriúil 2023. I mí an Mheithimh 2022, cheap an tAire Dlí agus Cirt Grúpa Neamhspleách Athbhreithnithe chun athbhreithniú cuimsitheach a dhéanamh ar an Scéim um Chúnamh Dlíthiúil Sibhialta. Tá inní fós ar pháirtithe leasmhara go bhfuil an córas atá ann faoi láthair ró-thoirmeascach agus go bhfuil sé ina bhac ar rochtain ar cheartas do na hearnálacha is leochailí sa tsochaí²⁵. Tugadh ‘Comhairliúchán Poiblí maidir leis an Athbhreithniú ar an Scéim um Chúnamh Dlíthiúil Sibhialta’ chun críche i mí Feabhra 2023²⁶. Cuirfidh na freagraí bonn eolais faoi obair an Ghrúpa Athbhreithnithe um Chúnamh Dlíthiúil Sibhialta agus tá coinne le tuarascáil ar an ábhar seo in 2024. Maidir le cúnamh dlíthiúil in ábhair choiriúla, foilsíodh Scéim Ghinearálta an Bhille um Chúnamh Dlíthiúil Ceartais Choiriúil 2023²⁷ i mí Iúil 2023. Tá sé d’aidhm aige seirbhísí comhairle dlí a leathnú d’íospartaigh. An tráth céanna, méadaíonn sé na rialuithe trí chion a thabhairt isteach i gcás ina soláthraítear ráitis bhréagacha nó eolas neamhiomlán agus iarratas ar chúnamh dlíthiúil á chomhdú²⁸. D’fhoilsigh an Comhchoiste um Cheartas a thuarascáil ar an nGrinnscrúdú Réamhrechtach ar Scéim Ghinearálta an bhille i mí na Nollag 2023, rud a chuideoidh leis an dréachtreachtaíocht atá le cur faoi bhráid na Parlaiminte a ullmhú²⁹.

Ceapadh breithiúna breise tar éis fhoilsiú tuarascáil na Meithle um Pleanáil Bhreithiúnach, agus níor tugadh aghaidh ar an tsaincheist maidir le struchtúr iomchuí a bhunú chun ceisteanna a phlé maidir le coimircí bunreachtúla do na breithiúna i ndáil le coinníollacha fostaíochta. De réir Scórchlár Ceartais AE 2024, is í Éire fós an Ballstát is lú a bhfuil breithiúna aici in aghaidh an áitritheora³⁰. Tá inní fós ar pháirtithe leasmhara go sáróidh aon leathnú ar dhlínse a mholtar faoin mBille um Chúirteanna Teaghlach 2022 na

---

Options for the Control of Litigation Costs’ [Meastóireacht Tionchair Ilchritéar ar Roghanna maidir le Rialú Costas Dlíthíochta].

²⁴ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 9.

²⁵ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 5. Aighneacht ó Lónra Comhshaoil na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 15. Aighneacht ó Bharra na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 9.

²⁶ An tAontas um Shaoirsí Sibhialta don Eoraip (2024), Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta – Éire, lch. 11; Aighneacht ó Chúirt Uachtarach na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smachta Reachta, lch. 15.

²⁷ Scéim Ghinearálta an Bhille um Cheartas Coiriúil (Cúnamh Dlíthiúil), 2023.

²⁸ Aighneacht ó Chúirt Uachtarach na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smachta Reachta, lch. 15.

²⁹ Tithe an Oireachtais 2023, Tuarascáil ar Ghinnscrúdú Réamhrechtach ar Scéim Ghinearálta an Bhille um Cheartas Coiriúil (Cúnamh Dlíthiúil), 2023.

³⁰ Fíor 37, Scórchlár Ceartais AE 2024.

Cúirteanna Dúiche agus go gcuirfidh sé rochtain ar an gceartas i mbaol³¹. In 2021, cuireadh Meitheal um Pleanáil Bhreithiúnach ar bun chun breithniú a dhéanamh ar an líon breithiúna agus na cineálacha breithiúna a theastaíonn chun riar éifeachtúil an dlí a chinntiú sna cúig bliana amach romhainn agus féachaint ar an bhfadtearma freisin³². Tar éis fhoilsiú Thuarascáil na Meithle um Pleanáil Bhreithiúnach i mí Feabhra 2023, thug an Rialtas dá aire a mholtaí maidir le hacmhainní breithiúnacha agus ag tús 2023 d'fhorneas sé 24 bhreitheamh bhreise a cheapadh, ar méadú 14 % é ar an líon breithiúna i gcóras dlí na hÉireann³³. Moladh sa Tuarascáil freisin go gceapfaí 20 breitheamh eile roimh dheireadh 2024³⁴. Tar éis an Tuarascáil ón Meitheal um Pleanáil Bhreithiúnach a sheoladh, agus i gcomhar le huachtaráin na cúirte, bhunaigh an Príomh-Bhreitheamh Grúpa um Chur Chun Feidhme Breithiúnach a raibh sé de chúram air torthaí feabhsaithe a léiriú mar thoradh ar cheapachán breithiúna nua³⁵. Mar a tugadh ar aird i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, níor tugadh aghaidh i dTuarascáil na Meithle um Pleanáil Bhreithiúnach ar an tsaincheist maidir le struchtúr iomchuí a bhunú chun plé a dhéanamh ar cheisteanna a bhaineann le coimircí bunreachtúla do na breithiúna i ndáil le coinníollacha fostaíochta, ar moladh é atá ar feitheamh ón nGrúpa Stát i gcoinne na hÉillitheachta (GRECO)³⁶. De réir caighdeáin Eorpacha, tá sé inmholta go dtabharfaí an deis do chomhlachais breithiúna an reachtaíocht atá beartaithe a mheas agus trácht a dhéanamh uirthi i ndáil le nithe a bhaineann le stádas breithiúna agus le riar na gcúirteanna³⁷.

Tá an Rialtas agus an tSeirbhís Chúirteanna ag obair chun digitiú an cheartais a fheabhsú, an ríomhdhlíthíocht san áireamh. De réir Scórchlár Ceartais AE 2024, in ainneoin an dul chun cinn atá déanta, d'fhéadfaí feabhas a chur ar dhigitiú an cheartais fós³⁸.

³¹ Aighneacht ó Bharra na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 9. Tá an Roinn Dlí agus Cirt ag leanúint de bheith i dteagmháil le páirtithe leasmhara maidir le saincheisteanna a ardaíodh ar an mBille um Chúirteanna Teaghlaigh, agus tá sí ag obair chun aghaidh a thabhairt orthu de réir mar a théann an Bille ar aghaidh, agus tabharfaidh sí faoi obair ullmhúcháin fhairsing sula dtiocfaidh an reachtaíocht i bhfeidhm chun a chinntiú go n-oibreoidh na Cúirteanna Teaghlaigh go héifeachtach (ranníocaíocht i scríbhinn ón Roinn Dlí agus Cirt i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn).

³² Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 6.

³³ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 17.

³⁴ An Roinn Dlí agus Cirt 2023, Tuarascáil na Meithle um Pleanáil Bhreithiúnach, lch. 81.

³⁵ Aighneacht ó Chúirt Uachtarach na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smachta Reachta, lch. 16.

³⁶ GRECO An Ceathrú Babhta Meastóireachta — Tuarascáil Mheastóireachta, mír 137. Léiríodh sa Cheathrú Babhta Meastóireachta gur cúlghaireadh agus gur leasaíodh an chosaint bhunreachtúil lena bhforáiltear go raibh breithiúna díolmhaithe ó laghdú pá a bhain le hoifigigh phoiblí eile. Sa chomhthéacs sin, mhol GRECO go mbunófaí struchtúr iomchuí faoina scrúdófaí ceisteanna a bhaineann le cosaint bunreachtúla na mbreithiúna i dtaca le coinníollacha fostaíochta. Sa tuarascáil is déanaí uaidh a foilsíodh i mí Iúil 2022 (An Ceathrú Babhta Meastóireachta — an Dara Tuarascáil maidir le Comhlíonadh le haghaidh na hÉireann, míreanna 21-26.), chinn GRECO go raibh an moladh fós le cur chun feidhme. San Aguisín a ghabhann leis an Dara Tuarascáil maidir le Comhlíonadh le haghaidh na hÉireann, a foilsíodh i mí Eanáir 2024, míreanna 24 go 29, is díol sásaimh do GRECO an dul chun cinn a rinneadh i ndáil leis an moladh sin, go háirithe gur cuireadh an tuarascáil ón Meitheal um Pleanáil Bhreithiúnach i gcrích agus gur bunaíodh Grúpa Stiúrtha Ardleibhéil ag féachaint ar an gcur chun feidhme ach cuireadh sé i bhfios go láidir go bhfuil go leor ceisteanna fós oscailte agus tagtar ar an gconclúid ann go bhfuil an moladh curtha chun feidhme go páirteach.

³⁷ Tuairim Uimh. 23 ó CCJE (2020) Ról chomhlachais na mbreithiúna maidir le tacú le neamhspleáchas na mbreithiúna.

³⁸ Fíoracha 42 go 50, Scórchlár Ceartais AE 2024.

Sa Phlean Cur Chun Feidhme a tháinig as an Athbhreithniú ar Riar an Cheartais Shibhialta³⁹, a foilsíodh i mí na Bealtaine 2022, leagtar amach an cur chuige agus na hamscálaí chun teicneolaíocht ríomhdhlíthíochta a úsáid chun eolas bainistithe cásanna agus sonraí faoi shreabhadh cásanna a ghabháil. Tar éis clár nuachóirithe deich mbliana, a bhfuil sé d'aidhm aige tacú ar bhealach níos fearr⁴⁰ le rochtain ar cheartas, cuireadh feabhsuithe nithiúla ar fáil, ina measc sin méadú ar sheomraí cúirte atá cumasaithe don teicneolaíocht, tacaíocht do chianfhreastal ar éisteachtaí agus éisteachtaí atá go hiomlán cianda, taispeáint fianaise digití, agus taifeadtaí digiteacha fuaimne ar imeachtaí⁴¹. Foráiltear i Straitéis TFC 2021-2024 agus sa Straitéis Sonraí 2021-2024 go nglacfar córas aontaithe bainistithe cásanna agus samhail aontaithe sonraí mar thionscnaimh atá le cur chun feidhme de réir a chéile agus mar chuid den chlár nuachóirithe 10 mbliana⁴². Chuaigh an Córas Bainistithe Cásanna Aontaithe (UCMS) don Ard-Chúirt beo i mí Dheireadh Fómhair 2023⁴³. Tá gealltanas tugtha ag an Rialtas freisin an t-ardán teicneolaíochta seo a chur i bhfeidhm i ndlínsí eile sna blianta ina dhiaidh sin.

Tá measúnú iar-íniúchta an Rialtais maidir leis na moltaí chun na hAchtanna um Chiontaí in aghaidh an Stáit a aisghairm fós ar feitheamh. Mar a luaitear i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta⁴⁴, an 21 Meitheamh 2023 d'fhoilsigh an Grúpa chun athbhreithniú a dhéanamh ar na hAchtanna um Chiontaí in aghaidh an Stáit a thuarascáil chríochnaitheach⁴⁵. Tá forálacha áirithe sna hAchtanna um Chiontaí in aghaidh an Stáit a dhéanann foráil maidir le hoibriú na Cúirte Coiriúla Speisialta. Gach bliain, ní mór don Pharlaimint rún a rith lena socraítear gur cheart na forálacha sin a bheith i bhfeidhm go ceann 12 mhí eile. Moltar sa tuairim ó thromlach an Ghrúpa go n-aisghairfí na hAchtanna um Chiontaí in aghaidh an Stáit ina n-iomláine, agus an tráth céanna roinnt gnéithe den reachtaíocht athsholáthair a choinneáil, ina measc sin bunú cúirte nua neamhdhíobhála seachas Cúirt Choiriúil Speisialta. Níor fhógair an Rialtas amlíne go dtí seo chun na moltaí sin a bhreithniú⁴⁶. D'iarr na Náisiúin Aontaithe⁴⁷ agus an tsochaí shibhialta go gcuirfí deireadh láithreach leis an gCúirt Choiriúil Speisialta⁴⁸ nó, mar mhalairt air sin, nós imeachta na Cúirte a neartú chun a chinntiú go n-urramófaí an ceart chun triail chóir a fháil⁴⁹.

---

³⁹ An Roinn Dlí agus Cirt 2022, Implementation Plan on Civil Justice Efficiencies and Reform Measures [Plean Cur Chun Feidhme maidir le hÉifeachtúlachtaí Ceartais Shibhialta agus Bearta Athchóirithe].

⁴⁰ Fís Straitéiseach Fadtéarmach na Seirbhíse Cúirteanna go dtí 2030: Tacú le Rochtain ar Cheartas in Éirinn dhigiteach nua-aimseartha.

⁴¹ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 23.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 24.

⁴⁴ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 7.

⁴⁵ An Roinn Dlí agus Cirt 2023, An tAcht um Chiontaí in Aghaidh an Stáit - Tuarascálacha an Ghrúpa Neamhspleách Athbhreithnithe.

⁴⁶ An tAontas um Shaoirsí Sibhialta don Eoraip (2024), Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta – Éire, lch. 10.

⁴⁷ Coiste na Náisiúin Aontaithe um Chearta an Duine (2014), Concluding observations on the fourth periodic report of Ireland; IHREC 2022, Tuarascáil Bhliantúil 2021, lch. 33; An tAontas um Shaoirsí Sibhialta don Eoraip (2024), Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta – Éire, lch. 8.

⁴⁸ In 1972 bunaíodh an Chúirt chun cásanna sceimhlitheoireachta agus coireachta eagraithe a láimhseáil.

⁴⁹ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 7.

Éifeachtúlacht

Tá inní fós ann maidir le fad na n-imeachtaí cúirte agus níor bunaíodh aon chóras sonrath chun meastóireacht thráthrialta a dhéanamh ar fheidhmíocht na gcúirteanna ar bhonn táscairí sainithe. De réir na sonraí maidir le tuarascálacha bliantúla ón tSeirbhís Chúirteanna, ba 871 lá meánfhad na n-imeachtaí sibhialta san Ard-Chúirt in 2022, méadú 74 lá i gcomparáid le 2021⁵⁰. Tháinig méadú ar mheánfhad na n-imeachtaí i gcásanna coiriúla in 2022 i gcásanna áirithe⁵¹. Níor tháinig aon athrú ar fhad na n-imeachtaí sa Chúirt Achomhairc i gcásanna sibhialta (ó 529 lá in 2021 go 527 lá in 2022), ach tá méadú air i gcásanna coiriúla (ó 420 lá in 2021 go 461 lá in 2022)⁵². Cé gur tháinig laghdú ar mheánfhad na n-imeachtaí in iarratais ar chead achomhairc sa Chúirt Uachtarach ó 161 lá in 2021 go 126 lá in 2022, tá méadú mór tagtha ar mheánfhad na n-imeachtaí achomhairc sa Chúirt Uachtarach (441 lá)⁵³. Léirítear i Scórchlár Ceartais AE 2024 gurbh é 84 % an ráta imréitigh le haghaidh cásanna neamhchoiriúla in 2022, an ráta ab ísle san Aontas⁵⁴. In Éirinn, níl aon chóras ann chun meastóireacht rialta a dhéanamh ar fheidhmíocht na cúirte ar bhonn táscairí sainithe agus cuireadh athruithe ar Rialacha na Cúirte i bhfeidhm chun comhlíonadh teorainneacha ama a spreagadh⁵⁵. De réir na n-údarás, tá na sonraí cúirte a bailíodh á n-úsáid chun críoch bainistíochta cúirte, agus léiríodh i staidéar 2023 ECFE go bhféadfaí feabhas a chur orthu⁵⁶. Ní dhéantar sonraí maidir le fad na n-imeachtaí a thaifeadh go córasach go fóill i gcomhréir le modheolaíocht Chomhairle na hEorpa agus an Choimisiúin Eorpaigh maidir le héifeachtúlacht an cheartais⁵⁷. Moladh i dtuarascáil na Meithle um Pleanáil Bhreithiúnach nach mór don tSeirbhís Chúirteanna córas cuimsitheach a ghlacadh, mar thosaíocht, chun sonraí a bhailiú agus chun faireachán a dhéanamh ar bhearta feidhmíochta⁵⁸. Tá obair leantach á déanamh ag an tSeirbhís Chúirteanna ar na bearta atá dírithe ar fheabhas a chur ar na sonraí a chuirtear ar fáil maidir le gníomhaíochtaí cúirte agus imeachtaí cúirte⁵⁹.

Glacadh bille lena ndéantar foráil maidir le scéim cúitimh i gcásanna ina bhfuil fad na n-imeachtaí cúirte rófhada. Achtaíodh an dlí seo lena gcruthaítear ceart reachtúil chun imeachtaí cúirte a thabhairt i gcrích laistigh de thréimhse réasúnta an 1 Bealtaine 2024⁶⁰. Mar a tugadh ar aird i dTuarascálacha 2022 agus 2023 maidir leis an Smacht Reachta⁶¹, is ceanglas fadtréimhseach ó bhreithiúnas 2010 ón gCúirt Eorpach um Chearta an Duine ('ECTHR') í reachtaíocht lena mbunaítear ceart reachtúil chun imeachtaí a thabhairt i gcrích

⁵⁰ An tSeirbhís Chúirteanna, 2023. Tuarascáil Bhliantúil 2022, lch. 110.

⁵¹ Ibid, lch. 110.

⁵² Ibidem, lch. 111.

⁵³ Ibid, lch. 111.

⁵⁴ Fíor 10, Scórchlár Ceartais AE 2024.

⁵⁵ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 8.

⁵⁶ Leis an úsáid theoranta sin, ní féidir na sonraí is gá a bheith ann chun acmhainní agus leithdháileadh foirne a láimhseáil go héifeachtach. ECFE (2023), Modernising Staffing and Court Management Practices in Ireland: Towards a More Responsive and Resilient Justice System, lch. 210.

⁵⁷ Cuireann sonraí CEPEJ le Scórchlár Ceartais AE.

⁵⁸ An Roinn Dlí agus Cirt 2023, Tuarascáil ón Meitheal um Pleanáil Bhreithiúnach.

⁵⁹ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón tSeirbhís Chúirteanna.

⁶⁰ An tAcht um Imeachtaí Cúirte (Moilleanna) 2024.

⁶¹ Tuarascáil 2022 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 8. Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 8.

laistigh de thréimhse réasúnta agus, i gcás inarb iomchuí, cúiteamh.⁶² Leis an Acht um Moilleanna Cúirte (Imeachtaí) 2024, déantar foráil maidir le dearbhú agus, i gcás inarb iomchuí, maidir i le cúiteamh i gcásanna ina mbíonn moill mhíchuí ar dhaoine sa chóras ceartais. Déantar foráil ann maidir le próiseas measúnaithe neamhspleách a bhunú, faoi choimirce na Roinne Dlí agus Cirt, chun measúnú a dhéanamh ar éilimh ar shárú ar an gceart chun imeachtaí a thabhairt chun críche laistigh de thréimhse réasúnach ama. Tá na húdaráis náisiúnta ag obair anois i dtreo an sásra measúnaithe dá bhforáiltear faoin Acht a chur i bhfeidhm, agus i dtreo tús a chur leis an reachtaíocht. Meastar go mbeidh an Gníomh i bhfeidhm faoi 2025⁶³.

II. AN CREAT FRITHÉILLITHE

Titeann an fhreagracht chun éilliú a chomhrac agus a chosc in Éirinn ar roinnt údarás poiblí. Déanann na póilíní náisiúnta (*An Garda Síochána*), go sonrach Biúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch⁶⁴, éilliú a imscrúdú agus a chosc. Tá Aonad Frithéillithe an Gharda Síochána (GACU) freagrach as ionracas a chur chun cinn chomh maith le héilliú laistigh de na póilíní náisiúnta a bhrath agus a imscrúdú. Déanann Coimisiún Ombudsman an Gharda Síochána (GSOC) imscrúdú ar chásanna mí-iompair sna póilíní náisiúnta a dhéanann difear do leas an phobail chomh maith le gearáin ó thríú páirtithe maidir le hionracas sna póilíní náisiúnta. Laistigh de Bhiúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch, tá Aonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe (ABCU) ar leith ag na póilíní náisiúnta, atá freagrach as cásanna breabaireachta agus éillithe eachtracha a phóilíníú. Déanann an tAonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe monatóireacht ar chásanna eachtracha éillithe le haghaidh rannpháirtíocht na hÉireann. Tá cumhachtaí imscrúdaitheacha agus forfheidhmithe araon ag an Údarás um Fhorfheidhmiú Corparáideach (CEA) go fóill agus cuireann sé a chuid feidhmeanna i gcrích faoi chreat Acht na gCuideachtaí 2014⁶⁵. Is ag Oifig an Stiúirthóra Ionchúiseamh Poiblí atá an t-údarás chun ionchúiseamh a dhéanamh⁶⁶. Leanann an Coimisiún um Chaighdeán in Oifigí Poiblí (SIPO) de mhaoriseacht a dhéanamh ar an gcreat ionracais d'oifigigh phoiblí, lena n-áirítear coinbhleachtaí leasa, brústocaireacht agus maoiniú na bpáirtithe agus cuireann sé comhairle ar fáil freisin do shealbhóirí oifige maidir leis sin⁶⁷. Is é a dhéanann an Chomhairle Chomhairleach bhuan i gcoinne na Coireachta Eacnamaíche agus an Éillithe cur chuige uile-rialtais i leith na coireachta eacnamaíche agus an éillithe a chomhordú agus a stiúradh, agus

⁶² Breithiúnas ó Mhór-Dhlísheomra na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine an 10 Meán Fómhair 2010, *McFarlane v. Éire*, 31333/06.

⁶³ Aighneacht i scríbhinn ón Rialtas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

⁶⁴ Biúró speisialaithe a imscrúdaíonn coireacht a bhaineann le calaois lena mbaineann saincheisteanna casta den dlí coiriúil nó den nós imeachta coiriúil.

⁶⁵ Le hAcht na gCuideachtaí (An tÚdarás um Fhorfheidhmiú Corparáideach) 2021, bunaíodh an tÚdarás um Fhorfheidhmiú Corparáideach (CEA), a tháinig in ionad Oifig an Stiúirthóra um Fhorfheidhmiú Corparáideach (ODCE) agus ghlac ról na hOifige maidir le cionta dlí cuideachtaí a imscrúdú agus a fhorfheidhmiú.

⁶⁶ Laistigh d'Oifig an Stiúirthóra Ionchúiseamh Poiblí, cuireadh Aonad Frithéillithe nua ar bhonn foirmiúil sa Rannán Stiúrtha chun déileáil le cásanna éillithe an Gharda Síochána, agus fanfaidh cásanna a bhaineann le gné eachtrach faoi shainchúram an Aonaid Speisialta um Choireacht Airgeadais.

⁶⁷ Áirítear orthu sin: na hAchtanna um Eitic in Oifigí Poiblí 1995, ina leagtar amach caighdeán iompair d'oifigigh phoiblí, tofa agus ceaptha; an tAcht Togchháin 1997, a rialaíonn maoiniú polaitiúil, mar shampla tabhartais pholaitiúla agus caiteachais toghcháin; An tAcht um an Oireachtas (Gníomhaíochtaí Aireachta agus Parlaiminte) (Leasú) 2014, lena rialaítear caiteachas cistí poiblí ar pháirtithe polaitíochta agus ar neamhspleáigh; agus an tAcht um Brústocaireacht a Rialáil 2015, a dhéanann brústocaireacht oifigeach poiblí níos trédhearcaí.

feidhmíonn sí mar ‘ionad barr feabhais’ le haghaidh taighde agus anailíse, ardú feasachta agus oiliúna⁶⁸.

Is é braistint na saineolaithe agus na bhfeidhmeannach gnó go bhfuil an leibhéal éillithe san earnáil phoiblí fós measartha íseal. In Innéacs 2023 na Braistinte i dtaca le hÉilliú de chuid Transparency International fuair Éire scór 77/100 agus rangáodh í sa 7ú háit san Aontas Eorpach agus sa 11ú háit ar domhan⁶⁹. Is beag athrú atá tagtha ar an mbraistint sin le cúig bliana anuas⁷⁰. Léiríonn Eorabharaiméadar Speisialta 2024 faoin Éilliú go measann 57 % d’fhreagróirí go bhfuil éilliú forleathan ina dtír féin (meán an Aontais: 68 %) agus go mbraitheann 18 % acu go ndéanann an t-éilliú difear dóibh ina saol laethúil (meán an Aontais: 27 %)⁷¹. A mhéid a bhaineann le gnólachtaí, measann 33 % de chuideachtaí go bhfuil éilliú forleathan (meán an Aontais: 65 %) agus measann 9 % díobh gur fadhb é an t-éilliú agus iad i mbun gnó (meán an Aontais 36 %)⁷². Thairis sin, feictear do 30 % d’fhreagróirí go ndéantar dóthain ionchúiseamh rathúil chun daoine a dhíspreagadh ó chleachtais éillitheacha (meán an Aontais: 32 %)⁷³, agus measann 25 % de chuideachtaí go ngearrtar pionóis iomchuí ar dhaoine agus ar ghnólachtaí a mbeirtear orthu ag breabadh oifigigh shinsearacha (meán an Aontais: 31 %)⁷⁴.

Tá an Chomhairle Chomhairleach bhuan i gcoinne na Coireachta Eacnamaíche agus an Éillithe ag obair ar straitéis ilbhliantúil chun dul i ngleic leis an éilliú, in ainneoin moilleanna. Tar éis di a bheith bunaithe i mí na Bealtaine 2022, thosaigh an Chomhairle Chomhairleach bhuan i gcoinne na Coireachta Eacnamaíche agus an Éillithe ag obair ar Straitéis Náisiúnta ilbhliantúil chun Coireacht Eacnamaíoch agus Éilliú a Chomhrac agus ar phlean gníomhaíochta a ghabhann léi go luath in 2023⁷⁵. Faoi mar a tuairiscíodh anuraidh⁷⁶, tá an Chomhairle comhdhéanta de chathaoirleach agus seisear comhaltaí ón earnáil gnó agus airgeadais, ón saol acadúil agus ó Chomhar Ceardchumann na hÉireann⁷⁷. Faigheann sé

⁶⁸ I mí na Bealtaine 2022 a bunaíodh an Chomhairle Chomhairleach agus is é James Hamilton, iar-Stiúrthóir Ionchúiseamh Poiblí, a dhéanann cathaoirleacht uirthi.

⁶⁹ Transparency International, Innéacs na Braistinte i dtaca le hÉilliú 2023 (2024), lgh. 2-3. Is mar a leanas a aicmítear leibhéal bhraistint an éillithe: íseal (scór bhraistint an éillithe san earnáil phoiblí i measc saineolaithe agus feidhmeannaigh ghnó níos airde ná 79); measartha íseal (scóir idir 79-60), measartha ard (scóir idir 59-50), ard (scóir faoi bhun 50).

⁷⁰ In 2019 ba é 74 an scór, agus 77 in 2023. Tagann feabhsú/meath mór air má athraíonn sé níos mó ná cúig phointe; feabhsú/ar gcúl (athruithe idir 4-5 pointe); tá sé measartha cobhsaí (athruithe ó 1-3 pointe) le 5 bliana anuas.

⁷¹ Eorabharaiméadar Speisialta 548 maidir le dearcadh na saoránach i leith an éillithe san Aontas (2024). Tugtar sonraí an Eorabharaiméadair maidir le braistint agus taithí na saoránach i dtaca leis an éilliú cothrom le dáta gach re bliain. Eorabharaiméadar Speisialta 534 (2023) an tacar sonraí roimhe seo.

⁷² Flais-Eorabharaiméadar 543 maidir le dearcadh na nGnólachtaí i dtaca leis an éilliú san Aontas Eorpach (2024). Tugtar sonraí an Eorabharaiméadair maidir le dearcadh na ngnólachtaí i dtaca leis an éilliú cothrom le dáta gach re bliain. Flais-Eorabharaiméadar 524 (2023) an tacar sonraí roimhe seo.

⁷³ Eorabharaiméadar Speisialta 548 maidir le dearcadh na saoránach i leith an éillithe san Aontas (2024).

⁷⁴ Flais-Eorabharaiméadar 543 maidir le dearcadh na nGnólachtaí i dtaca leis an éilliú san Aontas Eorpach (2024).

⁷⁵ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 33. Bhí bunú Comhairle Comhairlí i gcoinne na Coireachta Eacnamaíche agus an Éillithe ar cheann de na moltaí a rinneadh san Athbhreithniú ar Struchtúir agus Straitéisí chun Coireacht Eacnamaíoch agus Éilliú a Chosc, a Imscrúdú agus a Phionósú, rud a foilsíodh i mí na Nollag 2020 (‘Athbhreithniú Hamilton’ mar a thugtar air).

⁷⁶ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 9-10.

⁷⁷ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 30. Go sonrach, déanann 13 chomhalta ionadaíocht ar na ranna rialtais ábhartha, ar fhorfheidhmiú agus ar ghníomhaireachtaí rialála ón earnáil phoiblí ar fad. Déanann an seisear gnáthchomhaltaí eile ionadaíocht ar an earnáil ghnó agus

tacaíocht ó rúnaíocht san Aireacht Dlí agus Cirt. I mí Dheireadh Fómhair 2023, sheol an Chomhairle Chomhairleach comhairliúchán poiblí ar líne chun ionchur poiblí a bhailiú don Straitéis chun an choireacht eacnamaíoch agus an t-éilliú a chomhrac⁷⁸. Tuairiscíodh moilleanna foriomlána maidir leis an Straitéis cheana féin sna blianta roimhe seo⁷⁹. De réir na hamlíne atá ann faoi láthair, ba cheart an chéad dréacht a thabhairt chun críche faoi dheireadh 2024⁸⁰. Chuirfí an dréachtstraitéis faoi bhráid an Rialtais ansin lena faomhadh. Tá cúig ghrúpa oibre curtha le chéile ag an gComhairle Chomhairleach a bhfuil sé de chúram orthu taighde a dhéanamh ar pháipéir oibre agus iad a dhréachtú, rud a d'fhéadfadh a bheith mar bhonn deiridh don Straitéis agus don Phlean Gníomhaíochta⁸¹. Mar sin féin, chuir eagraíochtaí na sochaí sibhialta a dhírigh ar an bhfrithéilliú in iúl go raibh inní orthu nach raibh siad rannpháirteach go cuimsitheach ná go foirmiúil sa phróiseas dréachtaithe⁸².

Is dúshlán fós é an easpa acmhainní agus an speisialtóireacht maidir le cásanna éillithe a imscrúdú agus a ionchúiseamh. Is cúram comhroinnte é cionta éillithe a imscrúdú laistigh de na póilíní náisiúnta, ina measc sin Biúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch agus a Aonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe speisialaithe. Amhail ó mhí Feabhra 2024, tá 92 ghníomhaire i bpearsanra an Gharda Síochána do Bhiúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch⁸³, agus is baill d'Fhoireann an Gharda

---

airgeadais, ar an saol acadúil agus ar an tsochaí sibhialta. D'éirigh comhalta ionadaíoch amháin ón tsochaí sibhialta as oifig, agus ceapadh comhalta nua i mí an Mheithimh 2024. Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Aireacht Dlí agus Cirt.

⁷⁸ Preaseisiúintí: Seolann an Roinn Dlí agus Cirt, an tAire McEntee suirbhé poiblí ar líne chun bonn eolais a chur faoi straitéis trasearnála chun coireacht eacnamaíoch agus éilliú a chomhrac, rud a foilsíodh an 16 Deireadh Fómhair 2023.

⁷⁹ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 9-10. Tuarascáil 2022 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 9-10. Tuarascáil 2021 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 10. Moladh in athbhreithniú Hamilton – a foilsíodh i mí na Nollag 2020 – go bhforbrófaí agus go bhformheasfaí straitéis ilbhliantúil agus plean gníomhaíochta a ghabhann léi faoi Q1 2022. Cuireadh moill ar an dréachtú ansin go dtí 2023.

⁸⁰ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón gComhairle Chomhairleach agus ón Roinn Dlí agus Cirt. Aighneacht i scríbhinn ón Roinn Dlí agus Cirt i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

⁸¹ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón gComhairle Chomhairleach agus ón Roinn Dlí agus Cirt. Tá na meithleacha dírithe ar chúig cholún, mar atá an trédhearacht agus an chuntasacht a fheabhsú; Dul i ngleic le sreabha aindleathacha airgeadais agus freagairt do dhúshlán theicneolaíoch; Caighdeán idirnáisiúnta a chomhlíonadh agus comhar a fheabhsú; Feasacht, oideachas agus fothú acmhainneachta a ardú; Comhroinnt Eolais. Tá sé tábhachtach a thabhairt ar aird go meastar na colúin sin mar phointe tosaigh i bhforbairt na Straitéise, ach d'fhéadfadh siad a bheith faoi réir athruithe.

⁸² Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta. Aighneacht ó Transparency International maidir le Tuarascáil 2024 ar an Smacht Reachta, lgh. 14. Bíonn sé deacair ar eagraíochtaí na sochaí sibhialta nach bhfuil acmhainní agus acmhainneacht foirne shuntasach acu páirt ghníomhach a ghlacadh sa phlé. Ar an gcúis sin, iarrann an tsochaí sibhialta leibhéal níos airde poiblíochta agus rannpháirtíochta gníomhaí i bpróisis chomhairliúcháin na n-athchóirithe nó na straitéisí ábhartha. De réir Transparency International, ó chuir an Roinn Dlí agus Cirt in iúl go raibh folúntas ann le haghaidh ionadaíocht na sochaí sibhialta i mí an Mhárta 2023 agus ó d'fhógair sí é, níor comhroinneadh aon nuashonrú go poiblí. Mar sin féin, thuairiscigh an Roinn Dlí agus Cirt gur ceapadh comhalta den tsochaí sibhialta ar an gComhairle Chomhairleach i mí an Mheithimh 2024 agus go bhfuil baint aige le dréachtú na straitéise ó mhí Iúil 2024 ar aghaidh. Féach freisin Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 10.

⁸³ Áirítear sa líon sin Ard-Cheannfort amháin, beirt Cheannfort, cigire amháin, 16 sháirsint, agus 72 Garda. Ó 2022, tháinig méadú de sheisear ar an líon iomlán, ós rud é gurbh é 91 an líon foirne an 31/12/2022. Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lgh. 27-28.

Síochána 16 díobh sin⁸⁴. Tá acmhainneacht reatha Bhiúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch fós faoi bhun na foirne atá beartaithe. Reáchtáladh comórtas earcaíochta in 2023 agus leithdháileadh seachtar sáirsint ar an tseirbhís⁸⁵. Ina theannta sin, i measc na 60 Garda ar éirigh leo sa chomórtas, ó mhí Feabhra 2024 ar aghaidh, níor leithdháileadh ach cúig Garda ar Bhiúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch⁸⁶. Chun leibhéal níos airde speisialtóireachta a sholáthar do na póilíní, leithdháileadh cúigear cuntasóir fóirínseach ar Eagraíocht an Gharda Síochána, rud a mheasann na póilíní nach leor é⁸⁷. Mar a tuairiscíodh cheana féin sna blianta roimhe seo⁸⁸, tá saincheisteanna fós ann maidir leis na hacmhainní atá ar fáil chun imscrúdú éifeachtach a dhéanamh ar chásanna éillithe⁸⁹. Ó 2022 i leith, tá laghdú tagtha ar líon iomlán na foirne póilíneachta atá ar fáil chun cionta éillithe a imscrúdú, d’ainneoin an mholta faoi Athbhreithniú Hamilton chun acmhainní leordhóthanacha a chinntiú⁹⁰ do Bhiúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch⁹¹. Faoi láthair, tá sáirsint amháin agus ceathrar Garda ceangailte leis an Aonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe. Measann na póilíní nach leor an leithdháileadh sin chun imscrúduithe casta a dhéanamh go tráthúil.⁹² Tá ionchúiseamh na gcionta maidir le héilliú fós faoi shainchúram Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí agus a Aonaid Speisialta um Choireacht Airgeadais a phléann le cásanna atá an-chasta⁹³. Tá naonúr ionchúisitheoirí ar fhoireann an Aonaid Speisialta um Choireacht

---

⁸⁴ Áirítear sa líon beirt Chuntasóirí Fóirínseacha, beirt anailísithe, triúr Oifigeach Feidhmiúcháin, agus ceathrar Oifigeach Cléireachais. Ó 2022, tháinig laghdú de sheisear ar an líon iomlán, ós rud é gurbh é 17 an líon foirne an 31/12/2022. Aighneacht i scríbhinn ón Roinn Dlí agus Cirt i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

⁸⁵ In 2023, d’fhág 580 Garda na Gardaí Síochána agus earcaíodh 388 acu. Cuireadh i dtábhacht cheana an tsaincheist i dTuarascáil 2023 ar an Smacht Reachta, lch. 11.

⁸⁶ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó na póilíní. Tá coinne ag Biúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch leis go líonfaidh na hiarrthóirí rathúla atá fágtha na poist fholmha de réir a chéile sna 24 mhí amach romhainn.

⁸⁷ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó na póilíní. De réir na bpóilíní, ní mór líon foriomlán na gcuntasóirí fóirínseacha a mhéadú go mór, ar an leibhéal náisiúnta agus áitiúil araon, chuig Rannáin/Réigiúin. Tá sé d’aithne ag an leithdháileadh reatha de chúigear cuntasóirí na seirbhísí póilíneachta go léir a chhlúdach, ní amháin an t-aonad frith-éillithe.

⁸⁸ Tuarascáil 2023, 2022 agus 2021 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 11, lch. 12 agus lch. 11 faoi seach.

⁸⁹ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó na póilíní.

⁹⁰ An Roinn Dlí agus Cirt (2020), Review of Structures and Strategies to Prevent, Investigate and Penalise Economic Crime and Corruption [Athbhreithniú ar Struchtúir agus Straitéisí chun Coireacht Eacnamaíoch agus Éilliú a Chosc, a Imscrúdú agus a Phionósú], arna fhoilsiú i mí na Nollag 2020 (‘Athbhreithniú Hamilton’ mar a thugtar air).

⁹¹ Féach Moladh uimh. 4 faoi Athbhreithniú Hamilton. Laghdaíodh foireann bleachtairachta Biúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch faoi 28 % ó 2022, agus faoi 66% d’oifigigh chléireachais, a mbíonn sé de chúram orthu de ghnáth cabhrú le bleachtairí le riarachán ginearálta, lena gcumhdaítear clóscríobh, scanadh, fótachóipeáil, iontráil bharúlach sonraí, comhfhreagras, agus tacú lena gcuid oibre ar an iomlán. Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó na póilíní.

⁹² Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó na póilíní. Tá sé beartaithe ag Biúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch foireann bhreise a leithdháileadh ar an Aonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe chun aghaidh a thabhairt ar dhúshlán mhéadaitheacha maidir le cásanna éillithe a imscrúdú, má tá acmhainní breise ar fáil amach anseo.

⁹³ Tuarascáil 2022 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 11-12. Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí. Tá atheagrú struchtúrach á dhéanamh ar an aonad, rud a fhágfaidh go mbunófar trí fhoghrúpa a bheidh tiomnaithe do shócmhainní agus coigistiú, do choireanna corparáideacha agus do chalaíoch thromchúiseach. Méadaíodh foireann an Aonaid Airgeadais Speisialta ó thrí go sé ó Thuarascáil 2022 ar an Smacht Reachta. Laistigh de Rannán Stiúrtha an Aonaid Speisialta um Choireacht Airgeadais, bunaíodh aonad frithéillithe go foirmiúil a bhfuil sé de chúram air cásanna éillithe an Gharda Síochána a láimhseáil. Tá

Airgeadais faoi láthair⁹⁴. Laistigh d'Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí, cuireadh Aonad Frithéilithe nua ar bhonn foirmiúil sa Rannán Stiúrtha chun déileáil le cásanna éilithe an Gharda Síochána, agus fanfaidh cásanna a bhaineann le gné eachtrach faoi shainchúram an Aonaid Speisialta um Choireacht Airgeadais⁹⁵. I measc na bpríomhdhúshlán a bhí roimh an ionchúiseamh le blianta beaga anuas⁹⁶, cuireann sí i bhfios go láidir go bhfuil easpa ardán digiteach oiriúnach agus easpa acmhainní leordhóthanacha ann chun déileáil le líon méadaitheach sonraí digiteacha, chomh maith le heaspa rochtana ar chuntasóirí fóiréinseacha agus easpa speisialtóireachta chun déileáil le coireanna airgeadais⁹⁷.

Tá an comhar laistigh de sheirbhísí póilíneachta agus idir ionchúiseamh agus póilíní ag leanúint ar aghaidh gan deacracht. Tagann Fóram Coireachta Eacnamaíche na n-ionadaithe sinsearach le chéile go rialta chun feabhsuithe agus tuarascálacha chuig an gComhairle Chomhairleach a phlé, agus é d'aidhm aige comhordú, comhoibriú agus comhroinnt eolais níos fearr idirghníomhaireachta a éascú⁹⁸. Tá na gníomhaíochtaí faoi phlean cur chun feidhme 2021 d'Athbhreithniú Hamilton á gcur chun feidhme ag an bhFóram Coireachta Eacnamaíche faoi láthair⁹⁹, na gníomhaíochtaí sin a bhaineann le comhroinnt eolais san áireamh¹⁰⁰. Tá tuilleadh forbartha á déanamh ag an bhFóram Coireachta Eacnamaíche freisin ar oiliúint d'imscrúdaitheoirí coireachta eacnamaíche agus éilithe agus tá oiliúint shonrach sainaitheanta aige a d'fhéadfadh na póilíní náisiúnta a chur ar fáil. I bhfianaise na ndeacrachtaí atá ann faoi láthair a bhaineann leis an easpa acmhainní, áfach, tá coinne leis go mbeidh dúshlán mhéadaitheacha os comhair na bpóilíní maidir le hoiliúint den sórt sin a sholáthar agus a chothabháil¹⁰¹. Bunaítear comhoibriú idir an tÚdarás um Fhorfheidhmiú Corparáideach (CEA) agus an Garda Síochána trí Mheabhrán Tuisceana agus tuairiscítear go bhfuil sé fós ag obair go maith¹⁰². Maidir leis an gcomhar le OIPE, tá obair ullmhúcháin maidir leis an socrú oibre idir OIPE agus údaráis inniúla na hÉireann fós ar siúl¹⁰³. Níl Éire rannpháirteach in OIPE, ach ghlac sí leasuithe reachtacha le déanaí chun go mbeadh a

---

an Rannán Stiúrtha comhdhéanta d'ionchúisitheoirí a scrúdaíonn comhaid imscrúdaithe choiriúil agus a chinneann ar cheart ionchúiseamh a thionscnamh nó nár cheart, agus ar cheart leanúint le hionchúiseamh a thionscain *An Garda Síochána*.

⁹⁴ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 30. Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí.

⁹⁵ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 30.

⁹⁶ Cuireadh i dtábhacht na saincheisteanna cheana i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 11.

⁹⁷ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 48. Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí.

⁹⁸ Aighneacht i scríbhinn ón Roinn Dlí agus Cirt i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn. Bunaíodh an Fóram i mí an Mheithimh 2021 agus tagann sé le chéile ar bhonn ráithiúil. Tá sé comhdhéanta d'ionadaithe sinsearach ón Údarás um Fhorfheidhmiú Corparáideach, An Garda Síochána, Banc Ceannais na hÉireann, Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí, na Coimisinéirí Ioncaim, an Coimisiún um Iomaíocht agus Cosaint Tomhaltóirí, an Roinn Coimirce Sóisialaí agus an Coimisiún um Chaighdeán in Oifigí Poiblí. Is í Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí cathaoirleach reatha an Fhórait. Thionóil an Fóram cruinniú Q1 2024 an 13 Feabhra 2024.

⁹⁹ An Roinn Dlí agus Cirt (2021), Plean Cur Chun Feidhme Ghrúpa Athbhreithnithe Hamilton, lch. 16. Foilsíodh Plean Cur Chun Feidhme chun na moltaí a chur chun feidhme i mí Aibreáin 2021.

¹⁰⁰ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Aireacht Dlí agus Cirt.

¹⁰¹ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Bhiúro Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch.

¹⁰² An tÚdarás um Fhorfheidhmiú Corparáideach (2022), Meabhrán Tuisceana idir an Stiúrthóir um Fhorfheidhmiú Corparáideach agus an Garda Síochána.

¹⁰³ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 30.

húdaráis inniúla in ann comhoibriú le OIPE¹⁰⁴. In 2023, bhunaigh an Aireacht Dlí agus Cirt grúpa idirghníomhaireachta chun iniúchadh a dhéanamh ar na himpleachtaí a bhaineann le hÉirinn a bheith ag dul isteach in OIPE¹⁰⁵. D'fhorghas an Rialtas dréachtú reachtaíochta chun ligean d'Éirinn dul isteach in OIPE ach níl aon chinneadh foirmiúil Rialtais ann faoi láthair, go dtí go mbeidh an obair ullmhúcháin mhionsonraithe is gá curtha i gcrích¹⁰⁶.

Tá coinne leis go dtacóidh athruithe reachtacha a tugadh isteach le déanaí le himscrúduithe amach anseo ar bhreabaireacht eachtrach, in ainneoin na ndúshlán atá fós ann in imscrúduithe. I mí na Samhna 2023, achtaíodh an tAcht um Cheartas Coiriúil (Forálacha Ilghnéitheacha) lena leasaítear alt 12 den Acht um Cheartas Coiriúil (Cionta Éillithe), 2018¹⁰⁷. Leis an leasú sin, cuireadh deireadh leis an gceanglas go mbeadh gníomh éillithe ina chion faoi dhlí na háite sonraí ina ndearnadh é. De réir na bpóilíní, cuideoidh an t-athrú seo go mór le hionchúisimh éillithe eachtraigh sa todhchaí¹⁰⁸. Cuireann an tAonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe, a bunaíodh i mí an Mhárta 2017 mar chuid de GNECB, béim ar an deacracht a bhaineann le breabaireacht eachtrach a imscrúdú mar gheall ar easpa comhair le tríú tíortha trí chúnamh dlíthiúil frithpháirteach¹⁰⁹. Is deacair fós fianaise a bhailiú i dtríú tíortha, fianaise a mheasfaí a bheith inghlactha i gcúirteanna na hÉireann¹¹⁰. Ó mhí an Mhárta 2024 ar aghaidh, tá an tAonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe ag obair ar 12 imscrúdú éillithe leanúnacha, agus baineann ceithre cinn díobh le breabaireacht eachtrach oifigeach poiblí eachtrach¹¹¹. Ina theannta sin, tá imscrúdú breabaireachta eachtraí amháin fós á mheasúnú le haghaidh cionta coiriúla¹¹². Idir mí Dheireadh Fómhair agus mí na Nollag 2023, dhún an oifig trí chás mar gheall ar ionchúisimh i ndlínsí eile agus/nó mar gheall ar fhianaise neamhleor¹¹³.

Glacadh dlí nua chun ionracas a neartú agus chun cuntasacht na bpóilíní a fheabhsú, agus rinneadh bearta chun cultúr ionracais agus múscailte feasachta a chur chun cinn

¹⁰⁴ An tAcht um Cheartas Coiriúil (Forálacha Ilghnéitheacha), 2023. Is éard atá sa chomhar a ndéantar foráil maidir leis sa reachtaíocht cúnaimh frithpháirteach chun fianaise a bhailiú agus sócmhainní a chalcadh; Ní aithníonn Éire OIPE mar údarás inniúil don Chinneadh Réime maidir leis an mBarántas Gabhála Eorpach; aighneacht ó Bharra na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta. In 2023, bhí baint ag Éirinn le 3 chás OIPE; ní fios cé acu a bhain nó nár bhain siad leis an éillíú. OIPE (2024), Tuarascáil Bhliantúil 2023, lch. 109.

¹⁰⁵ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 31.

¹⁰⁶ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Aireacht Dlí agus Cirt.

¹⁰⁷ Rinne Meitheal ECFE um Breabaireacht (WGB) meastóireacht Chéim 1bis ar Éirinn i mí an Mhárta 2019. Leis an meastóireacht sin, rinneadh measúnú féachaint ar cuireadh roinnt moltaí ó Choinbhinsiún ECFE maidir le Breabaireacht Oifigeach Poiblí Eachtrach in Idirbhearta Gnó Idirnáisiúnta chun feidhme leis an Acht um Cheartas Coiriúil (Cionta Éillithe), 2018. Cé gur aithin an Mheitheal um Breabaireacht an t-ardleibhéal comhair le linn phróiseas Chéim 1bis, d'aithin siad freisin roinnt saincheisteanna a ndéanfar athbhreithniú orthu i meastóireacht Chéim 4 chun a chinntiú, de bhun na bhforálacha reachtúla, go ndéanfar cásanna breabaireachta oifigeach poiblí eachtrach a imscrúdú agus a ionchúiseamh go héifeachtach agus i gcomhréir leis an gcoinbhinsiún. Tá cuairt mheastóireachta Chéim 4 ar Éirinn beartaithe do dheireadh 2025.

¹⁰⁸ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Bhiúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch.

¹⁰⁹ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Aonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe.

¹¹⁰ Ibidem. Chun feasacht a mhúscailt maidir le ról agus freagrachtaí i measc fhoireann na gcuideachtaí in aghaidh na breabaireachta, tá an tAonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe tiomanta cuir i láthair a thabhairt ag seimineáir oiliúna.

¹¹¹ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Aonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe.

¹¹² In 2021 ar aghaidh, bhí an tAonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe ag obair ar naoi n-imscrúdú éillithe leanúnacha, agus bhain trí cinn díobh le breabaireacht eachtrach oifigeach poiblí eachtrach. Tuarascáil 2021 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 11.

¹¹³ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Aonad Frithbhreabaireachta agus Frithéillithe.

chun éilliú a chosc laistigh de na póilíní náisiúnta. Glacadh an tAcht Póilíneachta, Slándála agus Sábháilteachta Pobail an 7 Feabhra 2024¹¹⁴. Tar éis na moltaí a rinne an Coimisiún um Thodhchaí na Póilíneachta in Éirinn (CoFPI), déantar foráil leis an dlí maidir le hÚdarás nua Póilíneachta agus Sábháilteachta Pobail a bhunú a dhéanfaidh feidhmeanna an Údaráis Póilíneachta agus feidhm chigireachta Chigireacht an Gharda Síochána a chumas¹¹⁵. Ina theannta sin, bunaíonn sé Oifig nua Ombudsman na bPóilíní, a neartóidh sainordú Choimisiún Ombudsman an Gharda Síochána (GSOC) atá ann cheana féin. Is díol sásaimh d’eagraíochtaí na sochaí sibhialta na hathruithe sin, a bhfuil sé d’aidhm acu feabhas a chur ar rialachas, maoriseacht agus cuntasacht na seirbhíse póilíneachta náisiúnta¹¹⁶. Tá sé de chúram ar aonad frithéillithe na bpóilíní náisiúnta, GACU, éilliú laistigh de na póilíní a imscrúdú agus a chosc¹¹⁷. Tá obair leantach á déanamh ag Aonad Frithéillithe an Gharda Síochána ar mholtaí Thuarascáil Chigireacht an Gharda Síochána chun beartais inmheánacha frithéillithe a fhorbairt ar bhealach níos fearr¹¹⁸. Chun cultúr ionracais a chur chun cinn, soláthraíonn Aonad Frithéillithe an Gharda Síochána clár foghlama, nuachtlitir thiomnaithe bunaithe ar fhianaise¹¹⁹, agus eisíonn sé seisiúin faisnéise do phearsanra an Gharda Síochána ag ardú feasachta faoi ról Aonad Frithéillithe an Gharda Síochána¹²⁰.

Rinneadh roinnt bearta ullmhúcháin chun an creat eitice a neartú. Moladh d’Éirinn i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta ‘an creat eitice atá ann cheana a neartú agus a dhigitiú ina measc sin acmhainneacht faireacháin agus forfheidhmithe an Choimisiúin um

---

¹¹⁴ Tithe an Oireachtais (2024), An tAcht Póilíneachta, Slándála agus Sábháilteachta Pobail 2023, Acht 1 de 2024.

¹¹⁵ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 10. An Roinn Dlí agus Cirt (2022), Preasráiteas: Is athrú radacach don phóilíneacht in Éirinn é an Bille Póilíneachta, Slándála agus Sábháilteachta Pobail.

¹¹⁶ Aighneacht ó Transparency International maidir le Tuarascáil 2024 ar an Smacht Reachta, lch. 14. Tá foráil fhollasach sa Bhille maidir le neamhspleáchas Choimisinéir an Gharda Síochána agus maidir le Bord ardleibhéil a chruthú.

¹¹⁷ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Aireacht Dlí agus Cirt. Ar an iomlán tá 33 bhall d’Phearsanra an Gharda Síochána ceangailte le hAonad Frithéillithe an Gharda Síochána faoi láthair (28 mball faoi bhrí Míonna agus cúigear ball foirne de chuid an Gharda Síochána).

¹¹⁸ Tá sé d’aidhm aige sin acmhainní a mhéadú maidir le cumas imscrúdaitheach, oiliúint agus oideachas, chomh maith le muinín a fheabhsú i measc póilíní chun aghaidh a thabhairt ar mhí-iompar a d’fhéadfadh a bheith ann. An Roinn Dlí agus Cirt (2022), Tuarascáil Chigireacht an Gharda Síochána ‘Countering the Threat of Internal Corruption’ Plean Cur Chun Feidhme Meán Fómhair 2022. Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 12.

¹¹⁹ I dteannta Biúró Eitice & Cultúrtha an Gharda Síochána, dáileann Aonad Frithéillithe an Gharda Síochána nuachtlitir ráithiúil fianaisebhunaithe dar teideal ‘Learning the Lessons’ ar eagraíocht an Gharda Síochána, a sholáthraíonn achoimre ar imscrúduithe coiriúla agus araíonachta i leith phearsanra an Gharda Síochána (Baill agus Foireann an Gharda araon), a bhfuil sé d’aidhm aici feasacht a chruthú ar fud na heagraíochta ar na hiarmhairtí a bhaineann le neamhchomhlíonadh beartais nó gan cloí le caighdeáin an Chóid Eitice. Díritear ar chleachtas póilíneachta a fheabhsú agus iompar gairmiúil agus iompar eiticiúil a fheabhsú. Díríonn gach eagrán ar théama ar leith; foilsíodh ceithre eagrán le linn 2023 inar tugadh aghaidh ar na hábhair seo a leanas: Úsáid mhíchúí Chórais an Gharda Síochána, Mí-úsáid an Údaráis, Iompar Coiriúil agus Beartas an Gharda Síochána maidir le Glacadh le Bronntanais, Fáilteachas agus Urraíocht. Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 50.

¹²⁰ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Aonad Frithéillithe an Gharda Síochána. Cuirtear an clár foghlama ar fáil do phearsanra na nGardaí, mar shampla earcaithe nua na nGardaí, pearsanra atá ag freastal ar chúrsaí ardaithe céime, pearsanra atá ag freastal ar shainoiliúint agus do Bhainisteoirí Sinsearach na nGardaí. Thug Aonad Frithéillithe an Gharda Síochána seisiúin faisnéise aghaidh ar aghaidh do bhreis agus 600 ball den Gharda Síochána le linn 2023. Ó mhí Eanáir 2024 ar aghaidh, tá 14 590 duine de Phearsanra an Gharda Síochána tar éis trí Mhodúl Foghlama a chur i gcrích a bhaineann le hOideachas Éigeantach na nGardaí & Córas Oiliúna Frithéillithe. Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 46.

Chaighdeáin in Oifigí Phoiblí¹²¹. An 7 Feabhra 2023, chuir Éire staidéar athbhreithnithe i láthair ar an gcreat reachtúil reatha um Eitic in Oifig Phoiblí¹²². Tar éis an athbhreithnithe, chuir an Rialtas de chúram ar na ranna ábhartha coincheap reachtach a dhréachtú, agus tá coinne leis go gcuirfear faoi bhráid an Rialtais é i R3 2024 lena fhorghnóthas¹²³. A luaithe a cheadaítear an coincheap reachtach, chuirfí tús le dréachtú na reachtaíochta iarbhír agus chuirfí leis an gcreat beartais a forbraíodh don Bhille um Chaighdeáin san Earnáil Phoiblí 2015¹²⁴. Tá coinne leis go n-áireofar ar na príomhphointí a chumhdófar faoin gcoincheap reachtach neartú na n-oibleagáidí dlíthiúla atá ar oifigigh phoiblí coinbhleachtaí leasa iarbhír agus féideartha a nochtadh, agus cumhacht an Choimisiúin um Chaighdeáin in Oifigí Phoiblí (SIPO) a neartú¹²⁵. Mar sin féin, d'iarr eagraíochtaí na sochaí sibhialta go ndéanfaí gníomhaíocht phráinneach chun a chinntiú go nglacfar an reachtaíocht roimh an gcéad olltoghchán eile ag tús 2025¹²⁶. I bhfianaise na n-iarrataí ar athchóirithe a chuir GRECO¹²⁷ agus tuarascálacha roimhe seo¹²⁸ i dtábhacht maidir leis an Smacht Reachta¹²⁹, agus a chuir eagraíochtaí na sochaí sibhialta i dtábhacht freisin, rinneadh roinnt bearta ullmhúcháin chun an creat eitice atá ann cheana a neartú¹³⁰. Dá bhrí sin, rinneadh roinnt dul chun cinn maidir le cur chun feidhme na coda sin den mholadh a rinneadh sna blianta roimhe sin.

Ní dhearnadh aon dul chun cinn maidir le dearbhuithe sócmhainní a neartú agus a dhigitiú. Moladh d'Éirinn i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta 'an creat eitice atá ann cheana a neartú agus a dhigitiú, maidir le dearbhuithe sócmhainní [...]'¹³¹. Baineann

---

¹²¹ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 2. I dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, tháinig an Coimisiún ar an gconclúid go ndearnadh roinnt dul chun cinn maidir leis an moladh.

¹²² Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 12-13.

¹²³ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Roinn Caiteachais Phoiblí, Seachadadh PFN agus Athchóirithe. Aighneacht i scríbhinn ón Roinn Dlí agus Cirt i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

¹²⁴ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 28. Bhí sé d'aidhm ag an mBille um Chaighdeáin san Earnáil Phoiblí 2015 comhdhlúthú a dhéanamh ar an gcreat reachtúil le haghaidh eitice agus éifeacht a thabhairt do mholtaí ábhartha ó Bhinsí Mahon agus Moriarty. Féach freisin tuarascáil 2022 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 13. Tuarascáil 2020 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 9.

¹²⁵ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 28.

¹²⁶ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Aontas um Shaoirsí Sibhialta le haghaidh na hEorpa. agus aighneacht ó Transparency International maidir le Tuarascáil 2024 ar an Smacht Reachta, lch. 13.

¹²⁷ GRECO (2024), an Ceathrú Babhta Meastóireachta - aguisín leis an Dara Tuarascáil maidir le Comhlíonadh, lch. 8. GRECO (2014), An Ceathrú Babhta Meastóireachta, lch. 46.

¹²⁸ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 12-13. Tuarascáil 2022 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 13-14.

¹²⁹ Aighneacht ó Transparency International maidir le Tuarascáil 2024 ar an Smacht Reachta, lch. 13. De réir Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta, thacódh formheas na reachtaíochta atá ar feitheamh leis an tsochaí shibhialta ról gníomhach a imirt chun éilliú a chosc agus a chomhrac.

¹³⁰ De réir na Roinne Caiteachais Phoiblí, Seachadadh PFN agus Athchóirithe, mhéadóidh an t-athchóiriú cumhacht imscrúdaithe SIPO, a ghníomhódh mar institiúid láraithe um dhearbhu leasa ar an leibhéal náisiúnta agus áitiúil. Is eol don Roinn go mbeadh plé comhthreomhar i gceist leis sin maidir le hacmhainní a mhéadú.

¹³¹ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 2. I dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, tháinig an Coimisiún ar an gconclúid go ndearnadh roinnt dul chun cinn maidir leis an gcuid sin den mholadh.

na rialacha maidir le dearbhuithe sócmhainní agus leasa le sealbhóirí oifige poiblí¹³², le comhaltaí Parlaiminte¹³³ agus le státseirbhísigh faoi na hAchtanna um Eitic¹³⁴. Tá SIPO freagrach as treoirlínte agus comhairle a sholáthar, agus as sárúithe féideartha a imscrúdú agus a thuairisciú¹³⁵. Mar a tuairiscíodh sna blianta roimhe seo, tá raon feidhme ábhartha na ndearbhuithe fós teoranta, agus ní chuirtear na dearbhuithe dliteanas i láthair i bhformáid inrochtana faoi láthair¹³⁶. Ní hamháin go n-áiríteofaí le digitíú dearbhuithe próiseas níos soláimhsithe agus níos cuíchóirithe chun ráitis leasa thréimhsiúla a chur isteach, ach ráthófaí leis freisin úsáid agus rochtain níos éasca ag SIPO agus ag an tsochaí shibhialta¹³⁷. Thairis sin, thacódh sé le nósanna imeachta feabhsaithe maidir le gearáin agus imscrúduithe¹³⁸. Leis an athchóiriú atá beartaithe ar an gcreat dlíthiúil reachtúil (féach mír thuas), leathnófaí na ceanglais maidir le nochtadh atá ar oifigigh poiblí¹³⁹. D'fhorálfaí go sainráite ann freisin gur cheart réitigh dhigiteacha a fhorbairt agus tús áite a thabhairt dóibh, cé nach molfaí próiseas an digitithe ach mar réiteach roghnach – agus dá bhrí sin ní bheadh sé éigeantach¹⁴⁰. Chuir an Rialtas i dtábhacht go bhfuil an dul chun cinn maidir le forálacha dearbhaithe sócmhainní a neartú, chomh maith leis an digitíú, ag brath freisin ar athchóiriú na n-oifigí poiblí ar eitic

¹³² Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 39. Tagann oibleagáidí maidir le nochtadh chun cinn le haghaidh na gcatagóirí seo a leanas: An tOireachtas (Comhalta den Dáil nó den Seanad); Sealbhóirí Oifige (i.e. Airí, Airí Stáit, an tArd-Aighne, Cathaoirleach agus Leas-Chathaoirleach an dá Theach agus cathaoirleach ar Choiste de Theach amháin nó den dá Theach); Comhlachtaí Poiblí agus an Státseirbhís (Stiúrthóir Ainmnithe e.g. cathaoirleach ar Bhord comhlachta poiblí; Post Fostaíochta Ainmnithe e.g. poist fostaíochta faoi bhun leibhéal Grád an Phríomhoifigigh sa státseirbhís, a bhféadfadh coinbhleachtaí leasa a bheith mar thoradh ar a réimse oibre (e.g. soláthar); comhairleoirí speisialta. Ceanglaítear ar shealbhóirí oifige ráiteas leasanna agus leasa breise, lena n-áirítear leasanna a gcéile agus a ngaolta, a sholáthar i scríbhinn do SIPO, ach tá na ráitis sin díolmhaithe ón bhfoilsíú.

¹³³ I gcás chomhaltaí an Oireachtais, tugtar ráitis leasanna gach bliain do SIPO, a chuireann ar aghaidh iad chuig Cléirigh ceachtar den dá Theach a thiomsaíonn Cláir Leasanna na gComhaltaí. Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 39. Cuireann Transparency International Ireland i dtábhacht gur le haghaidh 2022 atá na nochtuithe is déanaí atá ar fáil ar an gClár amhail ó mhí Eanáir 2024.

¹³⁴ Gairtear na hAchtanna Eitice den Acht um Eitic in Oifigí Poiblí, 1995 agus den Acht um Chaighdeán in Oifigí Poiblí, 2001 le chéile. Tá freagracht ar an Aire Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe maidir leis na hAchtanna sin.

¹³⁵ De réir SIPO, is leor an leithdháileadh acmhainní atá ann faoi láthair chun a dhualgais a chomhlíonadh; tar éis an athchóirithe eitice, áfach, is dócha go mbeidh gá le hathbhreithniú nua ar an acmhainneacht. [Ionadchoinneálaí: a thabhairt cothrom le dáta i gcás ina n-eiseofar 2023 in am. Mar a luadh i dTuarascáil Bhliantúil SIPO 2022 a foilsíodh i mí an Mheithimh 2023, in 2022 phróiseáil SIPO 148 ngearán faoin Acht um Eitic agus thionscain sé cúig réamhfiosrúchán. SIPO (2023), Tuarascáil Bhliantúil SIPO 2022.]

¹³⁶ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 13. Tuarascáil 2022 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 14; Tuarascáil 2021 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 12; GRECO (2022), an Ceathrú Babhta Meastóireachta – an Dara Tuarascáil Eatramhach maidir le Comhlíonadh, lch. 9. Cuireann an tAthbhreithniú ar Chreat Reachtúil na hÉireann um Eitic in Oifigí Poiblí béim ar an staid sin. Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó SIPO. Is minic gur foirmeacha lámhscríofa a scantar i bhformáid PDF a bhíonn i ndearbhuithe dliteanas.

¹³⁷ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Transparency International agus ó Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta. Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 13.

¹³⁸ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 41.

¹³⁹ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 41. Tá sé d'aidhm ag an athchóiriú oibleagáidí maidir le nochtadh a leathnú i ndáil le hairí, comhairleoirí sinsearach agus oifigigh a mbeadh sé d'oibleagáid orthu dliteanais mhóra os cionn EUR 50 000 a nochtadh. Thairis sin, bheadh sé d'oibleagáid ar chomhaltaí parlaiminte leasanna céile, páirtnéara shibhialta nó linbh a bhfuil leas ábhartha aige nó aici in ábhar a bhfeidhmeanna nó a gcinntí a nochtadh.

¹⁴⁰ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Roinn Caiteachais Phoiblí, Seachadadh PFN agus Athchóirithe. Aighneacht i scríbhinn ón Rialtas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

níos cuimsithí a phlé agus a ghlacadh (féach míreanna thuas)¹⁴¹. Dá bhrí sin, ós rud é go bhfuil raon feidhme na ndearbhuite sócmhainní teoranta agus nach gcuirtear i láthair iad i bhformáid inrochtana, ní dhearnadh aon dul chun cinn maidir le cur chun feidhme na coda sin den mholadh a rinneadh i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta.

Tháinig leasuithe ábhartha ar an rialachán maidir le brústocaireacht i bhfeidhm, le freagairtí dearfacha ar an iomlán ón tsochaí shibhialta. Moladh d'Éirinn i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta 'an creat eitice atá ann faoi láthair a neartú agus a dhigitiú, maidir le [...] brústocaireacht'. Síniódh an tAcht um Brústocaireacht a Rialáil agus um an Oireachtas (Liúntais do Chomhaltaí) (Leasú) 2023 ina dhlí an 22 Meitheamh 2023, lena leasaítear an tAcht um Brústocaireacht a Rialáil 2015. Leanann an t-ordú tosaithe d'Acht 2023 cur chuige dhá chéim: tá na leasuithe ar an gclár trédhearcachta i bhfeidhm ón 1 Eanáir 2024, agus tháinig na smachtbhannaí nua i bhfeidhm an 1 Meitheamh 2024¹⁴². Le hAcht 2023, leathnaítear forálacha chun go gcumhdófar gníomhaíocht brústocaireachta a dhéanann comhlachtaí ionadaíochta áirithe agus comhlachtaí áirithe atá bunaithe ar shaincheisteanna, agus chun go gcumhdófar brústocaireacht a dhéanann sealbhóirí oifige nach bhfaigheann luach saothair ó chomhlachtaí ionadaíochta eile agus ó chomhlachtaí eile atá bunaithe ar shaincheisteanna¹⁴³. San áireamh sa dlí tá smachtbhannaí airgeadais riaracháin, i gcás roinnt sárúithe ábhartha, cuir i gcás sárúithe ar an bhforáil marana¹⁴⁴. Foráiltear do thréimhse mharana 12 mhí le haghaidh catagóirí áirithe oifigeach poiblí ainmnithe¹⁴⁵. Ba dhíol sásaimh

¹⁴¹ Tá sé beartaithe ag an Roinn Dlí agus Cirt go dtabharfar dréachtrialachán chun críche faoi dheireadh 2024, agus go mbeidh oibleagáidí nua i bhfeidhm faoin 31 Nollaig 2025. Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Roinn Caiteachais Phoiblí, Seachadadh PFN agus Athchóirithe. Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 13.

¹⁴² Thug sé sin am do SIPO dul i dtaithe ar oibriú na smachtbhannaí nua agus gníomhaíochtaí múscaillte feasachta a dhéanamh le brústocairí agus le hoifigigh phoiblí ainmnithe ábhartha. Shínigh an tAire Caiteachais Phoiblí, Seachadta ar an bPlean Forbartha Náisiúnta, agus Athchóirithe an t-ordú an 7 Samhain 2023. Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 35. Áirítear ar na forálacha sin forálacha a bhaineann le sárú ar fhorálacha fuaraithe fostaíochta iarthearna alt 22.

¹⁴³ Le Gníomh 2023, cuirtear deireadh leis an gcritéar 'a bhfuil luach saothair iníoctha ina leith': tagann sealbhóirí oifige nach bhfaigheann luach saothair faoi raon feidhme na rialachán brústocaireachta anois. Thairis sin, ní raibh feidhm ag Acht 2015 maidir le scáthghrúpaí ionadaíochta agus abhcóideachta ach amháin sa chás go raibh fostaí amháin ar a laghad acu, sa chás go raibh brústocaireacht á déanamh ag an bhfostaí íoctha sin nó ag fostaí íoctha eile. Mar sin féin, níor ceanglaíodh ar ghrúpaí sainleasa corparáideacha agus ar chomhghuaillíochtaí eile den sórt sin nach bhfostaíonn aon fostaí díreach tuairisceáin a thabhairt ar an gClár Brústocaireachta. Mar sin féin, b'ionann na gníomhaíochtaí sin – i gcás ina ndéantar iad faoi choimirce comheagraíochta – agus brústocaireacht. Áirítear in Acht 2023 sa mhíniú ar dhaoine a dhéanann brústocaireacht 'comhlacht atá ann go príomha chun ionadaíocht a dhéanamh ar leasanna a chomhaltaí' nó 'chun saincheisteanna áirithe a chur chun cinn', 'i gcás ina dtiocfadh comhalta amháin nó níos mó de chomhaltaí an chomhlachta faoi raon feidhme [an Achta] dá ndéanfadh an comhalta nó na comhaltaí sin gníomhaíochtaí brústocaireachta lasmuigh den chomhlacht agus go ndéantar na cumarsáidí iomchuí thar ceann aon duine de na comhaltaí', nó 'go ndéantar iad chun aon cheann de na saincheisteanna sin a chur ar aghaidh'.

¹⁴⁴ Leagtar amach in alt 22 d'Acht 2015 srianta ar fhostaíocht iarthearna mar bhrústocaire. Le hAcht 2023, is 'sárú ábhartha' é sárú ar an tréimhse mharana, nó brústocaireacht le linn na tréimhse sin gan toiliú SIPO. Leis sin is féidir le SIPO imscrúdú a dhéanamh agus smachtbhannaí a fhorchur nuair a chreideann sé nár chomhlíon duine forálacha fuaraithe Alt 22. Is cuid den chóras forfheidhmiúcháin riaracháin a bunaíodh le hAcht 2023 iad sárúithe ar Roinn 22 agus, dá bhrí sin, ní cionta coiriúla iad. Ceanglaítear le hAcht 2023 ar chomhlachtaí poiblí ní hamháin Oifigigh Phoiblí Ainmnithe (OPAanna) ábhartha a chur ar an eolas faoina n-oibleagáidí iarfhostaíochta ach freisin OCS a chur ar an eolas nuair a fhágann OPA ábhartha a phost (dátaí ceapacháin agus imeachta san áireamh), rud a bhfuil sé d'aidhm aige cabhrú le SIPO smachtbhannaí Roinn 22 a riar.

¹⁴⁵ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 41. Baineann na srianta fostaíochta iarthearna le hAírí, Airí Stáit, Comhairleoirí Speisialta arna gceapadh faoi alt 11 den Acht um

d'eagraíochtaí na sochaí sibhialta na hathruithe, go háirithe na 'forálacha frithsheachanta'¹⁴⁶ – lenar féidir lúba ar lár in Acht 2015 a dhúnadh¹⁴⁷. I bhfianaise na mbeart tábhachtach a rinneadh, cuireadh moladh 2023 chun an creat brústocaireachta a neartú chun feidhme go hiomlán.

Bunaíodh Coimisiún Toghcháin chun aghaidh a thabhairt ar ábhair inní faoi mhaoiniú páirtithe polaitiúla. Rialaítear maoiniú páirtithe polaitiúla faoin Acht Toghcháin, atá infheidhme ó 1997 gan aon athrú mór¹⁴⁸. D'iarr an tsochaí shibhialta agus grúpaí polaitiúla go ndéanfaí athbhreithniú ar Acht Toghcháin 1997, mar a tugadh ar aird i staidéar a rinne an Coimisiún Toghcháin le déanaí¹⁴⁹. Mar léiriú ar na hábhair inní sin, seolfaidh an Coimisiún Toghcháin athbhreithniú ar Acht 1997 go luath, próiseas comhairliúcháin phoiblí san áireamh¹⁵⁰. Chuir an tsochaí shibhialta inní in iúl maidir le formáid na ndearbhuithe síntiús do pháirtithe polaitiúla, agus d'áitigh sí go mbeadh sé thar a bheith deacair rochtain a fháil ar an eolas riachtanach ar an suíomh gréasáin¹⁵¹. Níl aon tionscnamh nua maidir le hathbhreithniú ar chreat maoinithe na bpáirtithe polaitiúla fógartha ag SIPO, a dhéanann maoirseacht ar riaradh na reachtaíochta lena rialaítear maoiniú polaitiúil, tabhartais pholaitiúla agus speansais toghcháin san áireamh. I gcomhthéacs an athbhreithnithe a rinne an Coimisiún Toghcháin ar Acht 1997, tá plé fós ar siúl maidir leis an deis atá ann don

---

Bainistíocht na Seirbhísí Poiblí 1997, agus seirbhísigh phoiblí arna bhforordú mar Oifigeach Poiblí Ainmnithe ag an Aire Airgeadais agus Cateachais Phoiblí & Athchóirithe faoi alt 6(2) den Acht um Brústocaireacht a Rialáil. .

¹⁴⁶ Fágann Acht 2023 gur cion é aon ghníomh a dhéanamh a cheaptar d'aon ghnó chun oibleagáidí duine a sheachaint nó dul timpeall orthu i dtaca le clárú mar bhrústocaire agus/nó tuairisceáin a dhéanamh (na forálacha 'frithsheachanta' mar a thugtar orthu).

¹⁴⁷ Thug siad dá n-aire, áfach, go bhfuil gá le tuilleadh athchóirithe chun aghaidh a thabhairt ar ghníomhaireachtaí ábhartha a eisiamh ón gclár, agus lorg reachtach a bhunú. Iarrann TI Ireland go bhfeabhsófaí suíomh gréasáin na Parlaiminte chun go mbeidh 'lorg reachtach' ann atá go hiomlán cuimsitheach. Mhol ECFE é sin le déanaí sa 'Mholadh athbhreithnithe ón gComhairle maidir le Trédhearcacht agus Sláine sa Bhrústocaireacht agus sa Tionchar' uaidh chun 'lorg éigeantach próisis cinnteoireachta poiblí a bhunú agus a choinneáil, a mhéid is féidir, le faisnéis thráthúil, chuimsitheach agus mhionsonraithe maidir le gníomhaíochtaí brústocaireachta agus tionchair, a chuirtear ar fáil go poiblí ar líne agus a bhfuil rochtain éasca orthu, i bhformáid sonraí oscailte, atá in-athúsáidte le haghaidh grinnscrúdú poiblí agus lenar féidir cross-seiceáil a dhéanamh le bunachair sonraí ábhartha eile'. Aighneacht ó Transparency International Ireland lgh. 13-14 agus ó Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta le haghaidh Thuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta. Féach freisin Arthurcox.com (2023), Modifications to the Regulation of Lobbying in Ireland [Modhnuithe ar an Rialachán maidir le Brústocaireacht in Éirinn]. Aighneacht ó Lónra Comhshaoil na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 19. Leag an IEN béim ar leith ar eisiamh na nÚdarás Calafóirt agus an Bhoird Pleanála, i bhfianaise an tsreafa mhóir airgid a bhaineann le forbairt calafóirt agus le hearnálacha foinsí in-athnuaite fuinnimh amach ón gcósta.

¹⁴⁸ An tAcht Toghcháin 1997. Molann an Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta an deis athbhreithniú cuimsitheach a dhéanamh ar chreat maoinithe na bpáirtithe, i bhfianaise an ghá atá ann go gcumhdófaí ann uirlisí nua, go háirithe tiomsú airgid digiteach.

¹⁴⁹ Féach tuilleadh eolais faoi Roinn IV. Saincheisteanna institiúideacha eile maidir le srianta agus ceartúcháin.

¹⁵⁰ De réir an Bhunreacht, aon uair a bhreithnítear athrú mór don phobal i gcoitinne, ní mór staidéar athbhreithnithe a dhéanamh. Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Aireacht Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta. Chuir an Rialtas in iúl roimhe seo freisin go raibh sé toilteanach athbhreithniú cuimsitheach a dhéanamh ar Acht 1997, tar éis bhunú an Choimisiúin Toghcháin. Féach Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 14-15, FT 114.

¹⁵¹ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta agus Transparency International.

Choimisiún Toghcháin seilbh a ghlacadh ar chuid de na feidhmeanna reatha a thugtar do SIPO maidir le maoiniú páirtithe polaitíochta¹⁵².

Tháinig an reachtaíocht maidir le Cosaint do Sceithirí i bhfeidhm agus tá an comhar idir an rialtas agus an tsochaí shibhialta dírithe ar ionracas a chothú ag an obair. Tháinig an tAcht um Nochtadh Cosanta (Leasú) 2022 i bhfeidhm an 1 Eanáir 2023¹⁵³. Trasúfionn an dlí an Treoir maidir le Cosaint do Sceithirí¹⁵⁴. Tar éis ghlacadh an dlí, rinneadh athbhreithniú ar an Treoir Oifigiúil do Chomhlachtaí Poiblí maidir le cur chun feidhme an Achta agus foilsíodh í i mí na Samhna 2023¹⁵⁵. Leis an reachtaíocht nua déantar foráil maidir le hOifig nua an Choimisinéara um Nochtadh Cosanta a bhunú, oifig atá ag feidhmiú anois. Ceapadh Ombudsman náisiúnta na hÉireann mar Choimisinéir um Nochtadh Cosanta. Ina theannta sin, faoin Acht, ní mór do chomhlachtaí poiblí¹⁵⁶, do dhaoine forordaithe agus d'Oifig nuabhunaithe an Choimisinéara um Nochtadh Cosanta miondealú mionsonraithe a sholáthar ar líon na dtuairiscí a fuarthas sa bhliain féilire agus ar na bearta a rinneadh chun obair leantach a dhéanamh¹⁵⁷. Tá sé beartaithe ag an Aireacht an chéad tuarascáil a fhoilsiú faoi dheireadh 2024¹⁵⁸. Thairis sin, méadaíodh an maoiniú do Transparency International Ireland (TII) chun a Líne Chabhrach 'Speak Up' ['Labhair Amach'] saor in aisce a oibriú do sceithirí agus don Ionad Comhairle Dlí in 2024 chun eolas, comhairle atreoraithe agus tacaíocht a thairiscint do dhaoine atá ag iarraidh éagóiritheoireacht a thuairisciú¹⁵⁹.

Sainithníodh na hearnálacha soláthair phoiblí, pleanála agus forbartha mar réimsí ardriosca le haghaidh an éillithe. Léiríonn Flais-Eorabharaiméadar maidir le dearcadh Gnólachtaí i leith an éillithe san AE go gceapann 6 % de chuideachtaí in Éirinn (meán AE 27 %) gur chuir éilliú bac orthu tairiscint phoiblí nó conradh soláthair phoiblí a bhuachan le trí bliana anuas¹⁶⁰. I mí na Samhna 2023, chuir an tAire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht Bille nua Pleanála agus Forbartha 2023 i láthair, Bille a d'fhormheas an Teach

---

¹⁵² Tá ról mhaoirseachta ag SIPO faoin Acht Toghcháin 1997 (arna leasú) agus faoin Acht um an Oireachtas (Oifigí Aireachta agus Parlaiminte) (Leasú), 2014. Déantar maoiniú polaitiúil, tabhartais pholaitiúla agus caiteachais toghcháin san áireamh, a rialú leis an Acht Toghcháin 1997; Déantar caiteachas cistí poiblí ar pháirtithe polaitíochta agus ar fheisirí neamhspleácha a rialú leis an Acht um an Oireachtas (Gníomhaíochtaí Aireachta agus Parlaiminte) (Leasú), 2014.

¹⁵³ Títhe an Oireachtais (2023), An tAcht um Nochtadh Cosanta (Leasú), 2022 (Acht 27 de 2022).

¹⁵⁴ Treoir (AE) 2019/1937 ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle an 23 Deireadh Fómhair 2019 maidir le cosaint daoine a thuairiscíonn sárúithe ar dhlí an Aontais, IO L 305, 26.11.2019, lgh. 17-56.

¹⁵⁵ An Roinn caiteachais phoiblí, treoraíocht reachtúil an Achta um Nochtadh Cosanta do chomhlachtaí poiblí agus do dhaoine forordaithe. Leis an Treoraíocht, tugtar cothrom le dáta an Treoraíocht Reachtúil bhunaidh, a eisíodh in 2015, agus an Treoraíocht Eatramhach ar an Acht leasaithe a eisíodh in 2022.

¹⁵⁶ Faoin Acht, tá sé de chumhacht ag an Aire Caiteachais Phoiblí, Seachadadh PFN agus Athchóirithe údaráis inniúla a ainmniú mar dhaoine forordaithe. Tugadh liosta na ndaoine forordaithe cothrom le dáta i mbliana le hOrdú i mí Dheireadh Fómhair 2023. Méadaíodh an líon daoine forordaithe a údaraíodh faoin dlí nochtadh cosanta a fháil go 108.

¹⁵⁷ Déanfaidh an tAire Caiteachais Phoiblí, Seachadta ar an bPlean Forbartha Náisiúnta, Seachadadh PFN agus Athchóirithe an t-eolas seo a thiomsú agus a fhoilsiú. Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 41.

¹⁵⁸ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 43. Cumhdófar san achoimre tuarascálacha a rinneadh in 2023.

¹⁵⁹ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 43. Méadaíodh an maoiniú ó EUR 285 000 in 2022 go EUR 368 500 in 2024. Sheol Transparency International Ireland an líne chabhrach 'Speak Up' ['Labhair Amach'] i mí na Bealtaine 2011. Chomh maith leis sin, chríochnaigh Transparency International Ireland an dara Suirbhé Sláine ag an Obair a fhoilseofar in 2025.

¹⁶⁰ Flais-Eorabharaiméadar 543 maidir le dearcadh na nGnólachtaí i dtaca leis an éilliú san Aontas Eorpach (2024). Tá sé sin 21 pointe céatadán os cionn mheán an Aontais.

Íochtarach an 13 Meitheamh 2024¹⁶¹. Cháin roinnt tráchtairí sna meáin agus eagraíochtaí na sochaí sibhialta an Bille as na hiarmhairtí a d'fhéadfadh a bheith aige a d'fhéadfadh impleachtaí éillithe a éascú¹⁶², agus shainathin eagraíochtaí na sochaí sibhialta an phleanáil mar réimse ardriosca le haghaidh an éillithe¹⁶³. D'fhonn aghaidh a thabhairt ar shaincheisteanna trédhearcachta, tá bearta sa Bhille freisin chun dul i ngleic le haon mhí-úsáid a bhaintear as an gcóras pleanála, ar nós déileáil le haighneachtaí pleanála bréagacha agus achomhairc¹⁶⁴. Earnálacha eile atá sainaitheanta ag páirtithe leasmhara mar phríomhréimsí riosca ó thaobh an éillithe de iad fónais phoiblí, cúbláil spóirt, foinsí in-athnuaite fuinnimh amach ón gcósta, agus acmhainní nádúrtha¹⁶⁵, agus soláthar poiblí agus príobháideach¹⁶⁶.

III. IOLRACHAS NA MEÁN AGUS SAOIRSE NA MEÁN

In Éirinn, sa Bhunreacht déantar foráil maidir leis an gcreat dlíthiúil ginearálta i dtaca le hiolrachas sna meáin agus ceanglaítear ar an Stát feidhmiú na gceart bunúsach a ráthú, ina measc sin an tsaoirse chun tuairimí a nochtadh agus saoirse an phreasa¹⁶⁷. Tháinig an tAcht um Shábháilteacht ar Líne agus Rialáil na Meán 2022 (Acht OSMR) i bhfeidhm in 2023 agus

¹⁶¹ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta. Cuirfear an Bille faoi bhráid an tSeanaid anois.

¹⁶² Aighneacht ó Líonra Comhshaoil na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lgh. 18-19; Ionchur ó Transparency International Ireland maidir le Tuarascáil 2024 ar an Smacht Reachta, lch. 18. Irish Examiner (2023), Attracta Uí Bhroin: Soláthraíonn Bille Pleanála Nua talamh torthúil le haghaidh an éillithe agus an tsracaidh.

¹⁶³ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó gComhairle Chomhairleach. Tá inní fós ar Transparency International Ireland go bhfuil roinnt rioscaí éillithe i gcóras pleanála na hÉireann - rioscaí ar tharraing an Binsé Pleanála aird orthu níos mó ná deich mbliana ó shin - fós gan mhaolú den chuid is mó, agus go bhfuil fianaise theoranta ann maidir le spreagadh an rialtais chun aghaidh a thabhairt ar na saincheisteanna sin atá fós gan réiteach. In 2019, sa dara tuarascáil ó Transparency International Ireland maidir le húdaráis áitiúla, sainathnóidh trédhearcacht sa phleanáil mar shaincheist nach mór aird ar leith a thabhairt uirthi ar leibhéal an rialtais áitiúil. Aighneacht ó Transparency International Ireland maidir le Tuarascáil 2024 ar an Smacht Reachta, lch. 18.

¹⁶⁴ Aighneacht i scríbhinn ón Rialtas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn. Ní mór dearbhuithe reachtúla a chur isteach in éineacht le gach aighneacht nó agóid maidir le hiarratais phleanála, achomhairc agus athbhreithnithe breithiúnacha ina luaitear nach bhfuil sé á dhéanamh ar mhaithe le moill a chur ar fhorbairt nó chun íocaíocht a fháil.

¹⁶⁵ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó na póilíní. Tá oiliúint bhreise á heagrú ag Biúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch i réimsí an dlí soláthair phoiblí agus na cúblála iomaíochta sa spórt in 2024.

¹⁶⁶ Aighneacht i scríbhinn ón Roinn Dlí agus Cirt i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn. In 2022, leathnaíodh ról an Choimisiúin um Iomaíocht agus Cosaint Tomhaltóirí (CCPC), rud a thug cumhachtaí nua dó *inter alia* imscrúduithe a dhéanamh ar neamhrialtachtaí sa soláthar poiblí. Leis an Acht Iomaíochta (Leasú), 2022 ('Acht 2022'), leasaíodh Acht 2002 chun a shoiléiriú gur sárú ar alt 4 í camastaíl tairiscintí. Déantar tagairt shonrach anois in alt 4(1)(f) d'Acht 2002 (arna chur isteach le halt 5 d'Acht 2022) do chamastaíl tairiscintí mar chomhaontú toirmisceithe nó mar chleachtas comhbheartaithe, agus sainmhínítear camastaíl tairiscintí anois in alt 4(11) d'Acht 2002. De bharr alt 6(2)(d) d'Acht 2002 (arna chur isteach le halt 6 d'Acht 2022), is cion sonrach (de réir cuspóra) é camastaíl tairiscintí a dhéanamh. Moladh i dTuarascáil Hamilton reachtaíocht shonrach a thabhairt isteach 'chun an Coimisiúin um Iomaíocht agus Cosaint Tomhaltóirí a chumasú le sonraí soláthair phoiblí uile a bhailiú, a chomhthiomsú agus a anailísiú chun camastaíl tairiscintí a bhrath agus a dhíspreagadh'. I gcomhthéacs na Comhairle Comhairlí in aghaidh na Coireachta Eacnamaíche agus an Éillithe, scríobh an Roinn Dlí agus Cirt chuig an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta d'fhonn na leasuithe reachtacha riachtanacha a mholtar a thabhairt isteach. Tá tuilleadh plé á mheas.

¹⁶⁷ Bunreacht na hÉireann, Airteagal 40, mír 6.1. Bhain Éire an 8ú háit amach san Innéacs Domhanda de Shaoirse an Phreasa ó Reporters Without Borders in 2024 i gcomparáid leis an dara háit an bhliain roimhe sin.

leasaíodh creat rialála na meán in Éirinn go forleathan leis, cuir i gcás trí rialacha nuashonraithe a thabhairt isteach maidir le seirbhísí meán, creat rialála nua a chruthú maidir le sábháilteacht ar líne, agus bunú Choimisiún na Meán, an rialtóir neamhspleách nua ar na meáin¹⁶⁸. Déantar foráil le reachtaíocht thánaisteach do neamhspleáchas na meán seirbhíse poiblí¹⁶⁹. Tá athbhreithniú cuimsitheach á dhéanamh ag an Rialtas ar an Acht um Shaoráil Faisnéise, 2014 (Acht FOI), a rialaíonn an ceart rochtana ar fhaisnéis atá i seilbh comhlachtaí poiblí.

Tá rialtóir meán neamhspleách nua ag Éirinn ag a bhfuil cumhachtaí fairsinge. Bunaíodh Coimisiún na Meán go foirmiúil an 15 Márta 2023¹⁷⁰ mar rialtóir neamhspleách nua na meán¹⁷¹. Cuirtear feidhmeanna sábháilteachta ar líne agus rialála digití de chúram ar Choimisiún na Meán freisin, tar éis dó a bheith ainmnithe mar Chomhordaitheoir Seirbhísí Digiteacha faoin nGníomh um Sheirbhísí Digiteacha¹⁷² agus mar údarás inniúil faoin Rialachán maidir le hÁbhar Sceimhlitheoireachta ar Líne¹⁷³. Tá coinne leis go gcuirfidh córas féinmhaoinithe atá bunaithe ar thobhaigh a ardaítear ó na seirbhísí a rialaítear faoin Acht um Shábháilteacht ar Líne agus Rialáil na Meán na hacmhainní is gá ar fáil do Choimisiún na Meán chun a ghníomhaíocht a mhaoiniú agus a fheidhmeanna rialála a chomhlíonadh go neamhspleách¹⁷⁴. Mar sin féin, tá roinnt ábhar inní ann go bhféadfadh na hacmhainní atá ar fáil do Choimisiún na Meán a bheith teoranta i bhfianaise raon feidhme leathan a chúraimí¹⁷⁵.

Cinntíonn creat comhlachtaí féinrialála go gcomhlíontar caighdeáin eiticiúla agus ghairmiúla don phreas. Déanann Oifig Ombudsman an Phreasa agus Comhairle Preasa na hÉireann foráil maidir le córas féinrialála seanbhunaithe agus dea-fheidhmiúil d'earnáil preasa na hÉireann¹⁷⁶. Tá sé de chúram ar Chomhairle Preasa na hÉireann a chinntiú go

---

¹⁶⁸ An tAcht um Rialáil Sábháilteachta ar Líne agus na Meán 2022. Bhí sé d'aidhm ag an Acht um Shábháilteacht ar Líne agus Rialáil na Meán freisin Treoir Sheirbhísí na Meán Closamhairc a thrasú. Chuig sin, an 19 Bealtaine 2022, chinn an Coimisiún Éire a tharchur chuig Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh maidir lena mainneachtain an Treoir a thrasú. An 29 Feabhra 2024, chinn Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh nár chomhlíon Éire a hoibleagáidí faoi Airteagal 2 de Threoir Sheirbhísí na Meán Closamhairc toisc nár thrasuigh sí an Treoir faoin 19 Meán Fómhair 2020, Breithiúnas ón gCúirt Bhreithiúnais an 29 Feabhra 2024, an Coimisiún v Éire (Services de médias audiovisuels), C-679/22, ECLI:EU:C:2024:178.

¹⁶⁹ De réir Fhlais-Eorabharaiméadar Parlaimint na hEorpa: Suirbhé ar Nuacht & na Meáin 2023, dúirt 56 % de na freagróirí in Éirinn go bhfuil iontaoibh acu as stáisiúin teilifíse agus raidió poiblí, figiúir atá os cionn 48 % , meán an Aontais Eorpaigh.

¹⁷⁰ An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán (2023), Preasráiteas - An rialtóir nua meán, Coimisiún na Meán, bunaithe go foirmiúil.

¹⁷¹ Leis an Acht um Shábháilteacht ar Líne agus Rialáil na Meán, déantar foráil maidir le rialacha sonracha lena gcinntítear go bhfuil Coimisiún na Meán neamhspleách go feidhmiúil agus go héifeachtach, an tAcht um Shábháilteacht ar Líne agus Rialáil na Meán 2022, Cuid 3; 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 15.

¹⁷² An Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta (2023), Preaseisiúint - Cuireann an tAire Coveney agus an tAire Calleary fáilte roimh an mBille um Sheirbhísí Digiteacha.

¹⁷³ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 52.

¹⁷⁴ Ionchur ó Éirinn do Thuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 52, mar a dheimhnítear le heolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Choimisiún na Meán. Tá baill foirne nua á n-earcú faoi láthair: Tá coinne leis ag Coimisiún na Meán go méadóidh sé a fhoireann suas le 160 faoi ráithe 2 de 2024 agus tá sé beartaithe aige a iarraidh ar an Rialtas an fhéidearthacht earcaíocht bhreise a dhéanamh chun 250 ball foirne a bhaint amach le linn 2025, eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Choimisiún na Meán; 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 8.

¹⁷⁵ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta.

¹⁷⁶ Faoi láthair, tá gach nuachtán laethúil agus Domhnaigh a fhoilsítear in Éirinn, formhór na nuachtán áitiúil, chomh maith le go leor irisí Éireannacha agus foilseacháin nuachta ar líne amháin ina mbaill de Chomhairle

gcosnófar saoirse an phreasa agus go n-urramófar caighdeán eiticiúla agus ghairmiúla iriseoireachta. Chuige sin, dhréachtaigh an Comhairle Preasa na hÉireann Cód Cleachtais ina leagtar amach caighdeán ábhartha a gceanglaítear ar a mbaill cloí leo agus atá beartaithe chun tuairisciú eiticiúil, cruinn agus fírinneach ón bpreas a chinntiú¹⁷⁷. Cuireann ballraíocht Chomhairle Preasa na hÉireann ar chumas nuachtáin leas a bhaint as cosaint ‘foilseacháin chóir agus réasúnta’ i gcásanna clúmhillte¹⁷⁸.

Choimisiúnaigh an Rialtas athbhreithniú neamhspleách ar an ggraoltóir seirbhíse poiblí RTÉ tar éis tuairiscí ar theipeanna rialachais chorparáidigh, a raibh tionchar acu freisin ar a inmharthanacht airgeadais. Tá ról lárnach ag meáin na seirbhíse poiblí i dtírdhreach na meán in Éirinn. Is é an craoltóir seirbhíse poiblí, RTÉ, an fhoinse nuachta is minice a úsáideann lucht féachana na hÉireann agus¹⁷⁹, in éineacht leis an ggraoltóir poiblí Gaeilge TG4, tá 28% den lucht féachana craolacháin aige¹⁸⁰. In 2023, tar éis tuairiscí ar theipeanna rialachais chorparáidigh, bhí géarchéim clú ag RTÉ¹⁸¹ a spreag an Rialtas chun athbhreithniú neamhspleách a choimisiúnú ar chreataí rialachais, cultúir chorparáidigh agus cuntasachta RTÉ¹⁸². Ba é cuspóir an athbhreithnithe neamhspleách seo ‘cuidiú le muinín a athbhunú trí athbhreithniú fadréimseach, neamhspleách ar bhunchúiseanna na dteipeanna in RTÉ agus trí bhearta a mholadh chun nach tarlóidh siad arís amach anseo’¹⁸³. Foilsíodh

---

Preasa na hÉireann, agus tá eolas ar fáil ar shuíomh gréasáin Chomhairle Preasa na hÉireann agus Oifig Ombudsman an Phreasa:

¹⁷⁷ Comhairle Preasa na hÉireann, Cód Cleachtais; Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 53.

¹⁷⁸ De bhun Alt 26 den Acht um Chlúmhillteach 2009, i gcásanna clúmhillte, tá cúirt i dteideal a chur san áireamh a mhéid a chloígh comhalta den PCI le cód cleachtais/caighdeán an PCI agus a chloígh sé le cinntí an PO agus an PCI agus cinneadh á dhéanamh an raibh sé cothrom agus réasúnach ráiteas clúmhillteach líomhnaithe a rinneadh de mheon macánta a fhoilsiú agus le linn plé a dhéanamh ar ábhar a bhaineann le leas an phobail nó chun críche an phlé sin.

¹⁷⁹ Institiúid Reuters (2023), Tuarascáil ar an Nuacht Dhigiteach in Éirinn, lch. 62.

¹⁸⁰ 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 7.

¹⁸¹ I mí an Mheithimh 2023, tugadh le fios gur íoc RTÉ le duine dá phríomhláithreoirí níos mó ná an méid a bhí i gceist agus a fógraíodh don phobal agus don Pharlaimint, RTÉ (2023), Admhaíonn RTÉ gur íoc sé €345,000 níos mó le Tubridy ná mar a dearbhaíodh; 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 23.

¹⁸² Cheap an tAire Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán foireann cuntasóra fhóiréinsigh, a bhfuil sé de chúram uirthi scrúdú a dhéanamh ar bhainistíú, rialú agus cuntasáíocht oibríochtaí tráchtála áirithe ag RTÉ, agus bhunaigh sé dhá choiste athbhreithnithe saineolaithe neamhspleácha a bhfuil sé de chúram orthu athbhreithniú a dhéanamh ar rialachas corparáideach agus ar chultúr in RTÉ, An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán (2023), Preasráiteas - Fógraíonn an tAire Catherine Martin scrúdú neamhspleách ó bhonn ar RTÉ an 4 Iúil 2023, mar a dheimhnítear le heolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó RTÉ, Coimisiún na Meán, agus ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán.

¹⁸³ An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán (2023), Preaseisiúint - Fógraíonn an tAire Catherine Martin scrúdú neamhspleách ó bhonn ar RTÉ. Tá plean gníomhaíochta forbartha ag RTÉ atá dírithe ar na moltaí infheidhme sna tuarascálacha ón athbhreithniú neamhspleách a chur i bhfeidhm, agus tá bearta á gcur chun cinn ag an Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán chun na moltaí is infheidhme maidir leis an Rialtas nó leis an Roinn a chur i bhfeidhm. Go háirithe, déanfaidh an Rialtas monatóireacht ar chur i bhfeidhm na moltaí agus beidh sé bunaithe ar thuarascálacha eatramhacha a bheidh le cur ar fáil ag RTÉ agus a bheidh dírithe ar obair leantach leordhóthanach a dhéanamh ar an bpróiseas athchóirithe. An tráth céanna, tá tús curtha ag RTÉ lena phróiseas athchóirithe inmheánaigh féin trí shaineolaí seachtrach rialachais chorparáidigh a cheapadh a mbeidh sé de chúram air cabhrú leis an gcuideachta caighdeán agus cuir chuige nua a fhorbairt i leith nithe ar nós na cuntasachta agus an bhainistithe riosca, eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó RTÉ agus ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán.

tuarascálacha deiridh an athbhreithnithe neamhspleách ar RTÉ an 7 Bealtaine 2024¹⁸⁴. D'fhonn a chuntasacht a mhéadú agus maoirseacht bhreise ar a chuid oibríochtaí airgeadais a chinntiú, tá RTÉ ainmnithe freisin ag an Rialtas mar chomhlacht iomchuí faoin Acht um Ghníomhaireacht Bainistíochta an Chisteáin Náisiúnta (Leasú) 2014¹⁸⁵. Mar thoradh air sin, tháinig laghdú géar ar íocaíocht tháille an cheadúnais teilifíse do RTÉ¹⁸⁶, rud a chuir an craoltóir seirbhíse poiblí i dtimpeallacht airgeadais chrua agus a chuir leis an dúshlán seanbhunaithe a bhaineann le maoiniú RTÉ¹⁸⁷. I mí na Samhna 2023, gheall an Rialtas maoiniú breise €56 mhilliún a chur ar fáil do RTÉ chun a inmharthanacht eacnamaíoch a chinntiú agus chun an t-easnamh in ioncam ó tháillí ceadúnais a fhritháireamh¹⁸⁸. Cé gur cuireadh fáilte roimh an mbeart sin, chuir páirtithe leasmhara in iúl nach bhfuil an tsamhail mhaoinithe reatha do tháillí ceadúnais teilifíse inbhuanaithe a thuilleadh¹⁸⁹. Leag páirtithe leasmhara béim ar an tábhacht a bhaineann le hathchóiriú a dhéanamh ar an gcóras maoinithe lenar féidir acmhainní airgeadais cobhsaí agus leordhóthanacha a chur ar fáil do RTÉ agus a neamhspleáchas eagarthóireachta agus a shláine a chinntiú a tráth céanna¹⁹⁰.

Tá feabhas tagtha ar an rochtain ar eolas maidir le húinéireacht na meán, agus seoladh bunachar sonraí nua ar líne freisin. Cé nach bhfuil oibleagáid dhlíthiúil ar eagraíochtaí meán na hÉireann a n-úinéirí tairbhiúla a nochtadh¹⁹¹, éascaítear eolas faoi úinéireacht na meán go praiticiúil trí bhunachar sonraí Mediaownership.ie ar líne, a sholáthraíonn rochtain ar eolas faoi úinéireacht eagraíochtaí meán clóite, craolta agus ar líne atá faoi úinéireacht na hÉireann¹⁹². In 2023, leathnaíodh raon feidhme an bhunachair sonraí chun líon níos mó

¹⁸⁴ An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán (2024), Preaseisiúint – Foilsíonn an tAire Martin athbhreithnithe a eascraíonn as an scrúdú neamhspleách ar RTÉ.

¹⁸⁵ An tAcht um Ghníomhaireacht Bainistíochta an Chisteáin Náisiúnta (Leasú), 2014, Alt 19, arna dheimhniú ag eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó RTÉ agus ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán.

¹⁸⁶ Thug RTÉ le fios go raibh laghdú 39% ar athnuachaintí na gceadúnas teilifíse ó mhí Dheireadh Fómhair 2023 i leith, rud a d'fhág go raibh easnamh foriomlán €21 mhilliún san ioncam ó tháillí ceadúnais a raibh coinne leo, Coiste na gCuntas Poiblí (2023) Tuarascáil Oifigiúil ar Dhíospóireacht – Déardaoin, 12 Deireadh Fómhair 2023.

¹⁸⁷ Níl an maoiniú don táille ceadúnais teilifíse curtha in oiriúint don ráta boilscithe ó 2008 agus measann roinnt institiúidí, ina measc sin Coimisiún na Meán agus coiste parlaiminteach, nach bhfuil sé oiriúnach chun na hacmhainní riachtanacha a chur ar fáil do RTÉ, Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre ar staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 18; Tuarascáil 2022 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 17; 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 23.

¹⁸⁸ An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán (2023), Preaseisiúint - Maoiniú €56 mhilliún do RTÉ comhaontaithe; Aighneacht ó Chomhairle um Chearta an Duine i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 21; 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 23, arna dheimhniú le heolas a fuarthas ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán, Coimisiún na Meán agus RTÉ i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

¹⁸⁹ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó RTÉ, ó Choimisiún na Meán, ó Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta.

¹⁹⁰ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó RTÉ, ó Choimisiún na Meán, ó Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta, agus an Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán. 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 31. Gheall an Rialtas go bhfógródh sé cinneadh maidir leis an tsamhail mhaoinithe do RTÉ amach anseo i mí Iúil 2024, aighneacht i scríbhinn ón Rialtas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

¹⁹¹ Monatóir ar Úinéireacht Euromedia (2023), Tuarascáil Tíre na hÉireann 2023.

¹⁹² Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 18. Tá an tionscadal maoinithe ó sheol Coimisiún na Meán é, agus é á ghealladh aige go gcuirfeadh sé lena thacaíocht airgeadais ar feadh trí bliana eile, eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Choimisiún na Meán; 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 17. Tá an bunachar sonraí ar fáil ar an suíomh gréasáin oifigiúil mediaownership.ie.

asraonta ar líne a chumhdach, rud a mhéadaigh trédhearcacht úinéireacht na meán digiteach¹⁹³. Cuireadh feabhas freisin ar thrédhearcacht úinéireacht na meán in Éirinn nuair a seoladh bunachar sonraí nua ar líne in 2023, an Media Ownership Monitor Ireland (MOM Ireland)¹⁹⁴. Cé nach gelúdaíonn MOM Ireland ach na heagraíochtaí meán is mó in Éirinn faoi láthair, i gcomparáid leis an mbunachar sonraí Mediaownership.ie soláthraíonn sé eolas níos mionsonraithe faoi úinéireacht na meán agus a naisc le gnólachtaí meán nó neamh-mheán eile¹⁹⁵. Is margadh beag do na meáin í Éire agus meastar go bhfuil leibhéal áirithe comhchruinnithe dosheachanta¹⁹⁶. Cé gur thagair páirtithe leasmhara do dhúshlán a bhaineann le treochtaí ró-chomhchruinnithe¹⁹⁷, go háirithe ar an leibhéal áitiúil agus ar an leibhéal réigiúnach¹⁹⁸, tá laghdú tagtha ar chomhchruinniú úinéireacht na meán le blianta beaga anuas¹⁹⁹. Níor tháinig aon fhorbairt chun cinn i ndáil leis na rialacha maidir le measúnú a dhéanamh ar chomhchruinnithe i margadh na meán²⁰⁰.

Cé nár tuairiscíodh aon chás de chóir éagórach, tá roinnt ábhair inní fós ann maidir le trédhearcacht i leithdháileadh fógraíochta stáit. Níl rialacha sonracha ag Éirinn lena rialaítear fógraíocht stáit sna meáin a dhéanann comhlachtaí poiblí, a leithdháiltear de réir na

---

¹⁹³ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Choimisiún na Meán. Thuairiscigh Monatóir ar Iolrachas sna Meáin 2024 laghdú 13 phointe céatadán ón mbliain roimhe sin i ndáil le trédhearcacht riosca tháscaire úinéireachta na meán, rud a laghdaigh go 50% ó fhiigiúr 2022, Monatóir ar Iolrachas sna Meáin 2024, tuarascáil tíre d'Éirinn, lch. 17.

¹⁹⁴ Is tionscadal nua é Monatóir ar Iolrachas sna Meáin in Éirinn a d'fhorbair Scoil Cumarsáide Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath i gcomhar le grúpa sochaí sibhialta Chlárlann Dhomhanda na Meán, a thógann ar an Monatóir Eorpach ar Úinéireacht na Meán agus a dhéanann tuilleadh forbartha air, tionscadal píolótach a chuireann bunachar sonraí inchoardaithe ar fáil ina bhfuil eolas faoi na meáin nuachta is ábhartha san Aontas Eorpach arna gcómhaoiniú ag an gCoimisiún Eorpach agus faoi stiúir Ollscoil Salzburg, eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Choimisiún na Meán; 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 17.

¹⁹⁵ I ndáil leis sin, gheall Coimisiún na Meán tacaíocht airgeadais a thabhairt do Monatóir ar Iolrachas sna Meáin in Éirinn chun a chumas clúdaigh a leathnú chun na meáin chlóite, chraolta agus ar líne go léir in Éirinn a chumhdach, eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Choimisiún na Meán.

¹⁹⁶ Tá 61.75% de sciar mhargadh meán na hÉireann ar an iomlán ag na ceithre eagraíocht teilifíse is mó (RTÉ 26.75%, Virgin Media Television 19%, BBC 10%, Sky Television 6%), Monatóir ar Úinéireacht Euromedia (2023), Ireland Country report 2023.

¹⁹⁷ Thuairiscigh Monatóir ar Iolrachas sna Meáin 2024 riosca an-ard 83% maidir le táscaire iolrachta soláthraithe meán, rud a eascraíonn as an leibhéal comhchruinnithe in earnáil na craoltóireachta, áit nach n-oibríonn ach dhá chraoltóir atá bunaithe in Éirinn, an earnáil raidió, áit a mbraitheann na raidiúnna tráchtála ceadúnaithe uile ar fhoinsé aonair dá bhfothaí nuachta náisiúnta agus idirnáisiúnta, agus earnáil an phreasa réigiúnaigh, áit ar chomhdhlúthaigh an t-imreoir is mó a sheasamh a thuilleadh in 2023. Mar sin féin, déantar an comhchruinniú ard a fhritháireamh leis an bhféidearthacht do lucht féachana na hÉireann rochtain a bheith acu ar roinnt eagraíochtaí meán idirnáisiúnta atá ag feidhmiú sa mhargadh náisiúnta, Monatóir Iolrachas na Meán 2024, tuarascáil tíre d'Éirinn, lch. 18.

¹⁹⁸ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta.

¹⁹⁹ In 2021, chuaigh beirt ghníomhaithe nua sna meáin isteach i margadh na hÉireann trí gheallta a fháil faoi seach sa ghrúpa meán clóite intíre is mó agus sa ghrúpa raidió tráchtála príobháideach is mó, a bhí faoi úinéireacht an ghrúpa chéanna roimhe sin, Monatóir ar Úinéireacht Euromedia (2023), Ireland Country report 2023.

²⁰⁰ Faoi dhlí na hÉireann, ní mór fógra a thabhairt don Choimisiún um Iomaíocht agus Cosaint Tomhaltóirí maidir le comhchruinnithe i margadh na meán agus ní mór don Choimisiún um Iomaíocht agus Cosaint Tomhaltóirí iad a fhaomhadh maidir le gnéithe an chomórtais, agus ní mór don Aire Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán iad a fhaomhadh maidir le gnéithe iolrachais na meán. Agus an measúnú ar iolrachas na meán á dhéanamh aige, is féidir leis an Aire cúnaimh a lorg ó Choimisiún na Meán, ón Acht um Iomaíocht agus Cosaint Tomhaltóirí 2014, Ailt 28D-28G; Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 18-19.

rialacha ginearálta maidir le soláthar poiblí²⁰¹, faoinar féidir le heagraíochtaí meán dul san iomaíocht chun fógraíocht stáit a cheannach²⁰². In go leor cásanna, is éard atá i gceist le nósanna imeachta soláthair gníomhaireacht a cheapadh a mbeidh sé de chúram uirthi socrú fógraíochta stáit a chaibidliú leis na heagraíochtaí meán leasmhara²⁰³. Mar sin féin, tá easpa soiléireachta ann maidir leis an gcaoi a gcinneann an ghníomhaireacht cheaptha leithdháileadh na fógraíochta stáit²⁰⁴. I ndáil leis sin, cé nach bhfuil aon fhianaise ann a thugann le fios go gcaitear go míchothrom nó go héagórach le heagraíochtaí meán i leithdháileadh fógraíochta stáit, is ábhar inní fós é an easpa trédhearcachta iomláine maidir leis an ábhar sin²⁰⁵. Mar a luadh freisin i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta²⁰⁶, tá ábhair inní fós ann maidir leis na rioscaí a bhaineann le coinbhleacht leasa a eascraíonn as an bhfóras go bhfuil eagraíochtaí meán ag gníomhaireachtaí áirithe, a bhféadfaí a chur de chúram orthu fógraíocht stáit a chaibidliú thar ceann na gcomhlachtaí poiblí, a bhfuil láithreach mhór acu ar an leibhéal réigiúnach agus ar an leibhéal áitiúil²⁰⁷. In 2022, thug Éire ceanglais shonracha teanga isteach maidir le fógraíocht stáit trína cheangal go mbeadh 20% ar a laghad den fhógraíocht a dhéanann comhlachtaí poiblí i nGaeilge²⁰⁸ agus go n-úsáidfí 5% ar a laghad de bhuiséad fógraíochta comhlachtaí poiblí le haghaidh fógraíocht i nGaeilge trí na meáin Ghaeilge²⁰⁹.

Tá creat dlíthiúil láidir i bhfeidhm chun rochtain ar fhaisnéis a chinntiú. Déantar foráil san Acht um Shaoráil Faisnéise²¹⁰ maidir leis na rialacha ábhartha a rialaíonn an ceart chun rochtain a fháil ar fhaisnéis agus ar dhoiciméid phoiblí in Éirinn²¹¹. Faoin Acht um Shaoráil Faisnéise, is féidir le haon pháirtí leasmhar iarratas ar rochtain a chur isteach, nach mór freagra a thabhairt air laistigh de 4 seachtaine agus nach féidir é a dhiúltú ach amháin ar bhonn díolúintí atá leagtha amach san acht, cuir i gcás an gá atá le heolas rúnda, pearsanta nó íogair ó thaobh na tráchtála de de chuid tríú páirtithe a chosaint²¹². Is féidir le hiarratasóirí atá míshásta le freagra an chomhlachta phoiblí brath ar chóras athbhreithnithe dhá shraith²¹³. Cé go soláthraíonn an tAcht um Shaoráil Faisnéise creat dlí láidir a thacaíonn le feidhmiú an

²⁰¹ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 54, arna dheimhniú le faisnéis a fuarthas ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

²⁰² Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán.

²⁰³ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán; 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 17.

²⁰⁴ 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 22.

²⁰⁵ Ibidem.

²⁰⁶ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 19.

²⁰⁷ Monatóir ar Úinéireacht Euromedia (2023), Tuarascáil Tíre na hÉireann 2023.

²⁰⁸ Achtanna na dTeangacha Oifigiúla 2023-2021, Alt 10A; Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 54.

²⁰⁹ De bhun Alt 10A d'Acht na dTeangacha Oifigiúla (Leasú), 2021, ciallaíonn 'na meáin Ghaeilge' aon mheán ina bhfuil 50 faoin gcéad nó níos mó d'ábhar na meán sin trí mheán na Gaeilge.

²¹⁰ Tá athbhreithniú ar an Acht ar siúl ó 2021, an Roinn Caiteachais Phoiblí, Seachadadh PFN agus Athchóirithe (2021), Athbhreithniú ar an Acht um Shaoráil Faisnéise – Treochlár Athbhreithnithe.

²¹¹ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 19-20.

²¹² Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 57.

²¹³ Is é an comhlacht poiblí lena mbaineann a chuireann an chéad chéim i gcrích go himheánach agus tugann sé deis d'iarrthóirí athbhreithniú ar an bhfreagra ó oifigeach eile ag leibhéal níos airde a lorg. Más rud é, tar éis an athbhreithnithe inmheánaigh, go bhfuil an t-iarrthóir fós míshásta, is féidir leis athbhreithniú neamhspleách a lorg ó Oifig an Choimisinéara Faisnéise, an tAcht um Shaoráil Faisnéise 2014, Ailt 21 agus 22.

chirt rochtana ar eolas²¹⁴, leag roinnt páirtithe leasmhara béim ar an ngá atá lena raon feidhme a leathnú chun údarais phoiblí bhreise a chumhdach agus thagair siad d'easnamh phraiticiúla²¹⁵, a bhaineann freisin le heaspa acmhainní leordhóthanacha²¹⁶, a théann i bhfeidhm ar láimhseáil iarrataí ar bhealach comhsheasmhach agus tráthúil²¹⁷. I mí na Samhna 2023, sheol an Rialtas Straitéis Sonraí Oscailte nua 2023-2027 freisin a bhfuil sé d'aidhm aici a chinntiú go mbeidh sonraí atá i seilbh comhlachtaí poiblí ar fáil saor in aisce don phobal agus go mbeidh rochtain éasca orthu ar líne lena n-athúsáid agus lena n-athdháileadh²¹⁸.

Chuidigh tionscnaimh nua maidir le teagmhais a thuairisciú agus a imscrúdú le sábháilteacht iriseoirí a chothú. Is féidir le hiriseoirí in Éirinn oibriú faoi choinníollacha sábháilte²¹⁹. Thuairiscigh Ardán Chomhairle na hEorpa foláireamh amháin chun cosaint iriseoireachta agus sábháilteachta iriseoirí a chur chun cinn²²⁰ agus chláraigh an t-ardán um Shaoirse na Meán a Mhapáil²²¹ cúig theagmhas ó foilsíodh Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta. Leag roinnt páirtithe leasmhara béim ar rannchuidiú dearfach an Ghrúpa Rannpháirtíochta sna Meáin maidir le sábháilteacht phearsanra na meán in Éirinn a threisiú²²². Is é príomhchuspóir Ghrúpa Rannpháirtíochta na Meán cur chuige comhordaithe

²¹⁴ De réir Thuarascáil Bhliantúil 2023 ó Oifig an Choimisinéara Faisnéise (OIC), ina bhfuil na sonraí is déanaí ar an ábhar, láimhseáil comhlachtaí poiblí 37 437 iarraidh um Shaoráil Faisnéise in 2023. Tarraingíodh siar nó láimhseáladh 9% de na hiarratais lasmuigh de Shaoráil Faisnéise, agus aistríodh 2% chuig comhlacht eile níos oiriúnaí. Maidir leis na hiarrataí a ndearnadh cinneadh foirmiúil ina leith, deonaíodh 80% díobh ina n-iomláine nó i bpáirt (deonaíodh 45% díobh ina n-iomláine agus deonaíodh 35% díobh i bpáirt). In 2023, fuair Oifig an Choimisinéara Faisnéise 665 n-iarratas chun athbhreithniú a dhéanamh ar chinntí a rinne comhlachtaí poiblí mar fhreagairt ar iarraidh saorála faisnéise, iarratais a chomhfhreagraíonn do 1.3 % de na hiarrataí foriomlána saorála faisnéise a rinneadh an bhliain sin, Oifig an Choimisinéara Faisnéise (2024), Tuarascáil Bhliantúil 2023.

²¹⁵ Go háirithe, measadh go raibh sé inmholta go mbeadh an tAcht um Shaoráil Faisnéise infheidhme freisin maidir leis an gCoimisiún um Chosaint Sonraí, agus an ról atá ag Éirinn i rialáil roinnt ardáin mhóra ar líne atá bunaithe sa Stát á chur san áireamh, eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta. Mar sin féin, tá feidhm ag an Acht um Shaoráil Faisnéise maidir leis an gCoimisiún um Chosaint Sonraí cheana féin, cé nach mbaineann sé ach maidir lena riarachán ginearálta chun rúndacht a ghealltanais rialála agus an gá atá le heolas atá íogair ó thaobh na tráchtála de a chosaint faoi théarmaí an Achta um Shaoráil Faisnéise féin a chur san áireamh, aighneacht i scríbhinn ón Rialtas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

²¹⁶ 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 14.

²¹⁷ Cuireadh in iúl go mbíonn sé deacair uaireanta teacht ar na hoifigigh atá freagrach as an iarratas a láimhseáil agus i gcásanna áirithe go nochtar na doiciméid i bhformáid nach bhfuil inchoardaithe, rud a fhágann go bhfuil sé níos deacra anailís a dhéanamh orthu, eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Chomhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta.

²¹⁸ An Roinn Caiteachais Phoiblí, Seachadadh PFN agus Athchóirithe (2023), Straitéis Sonraí Oscailte 2023-2027.

²¹⁹ Chuir Monatóir ar Iolrachas sna Meáin 2024 i dtábhacht, cé nach nochtar iriseoirí in Éirinn do rioscaí foréigin fhisiciúil de ghnáth, go raibh cásanna ann ina raibh iriseoirí faoi réir cásanna cráiteacha dlí nó ciapadh ó bhéal, Monatóir 2024 ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre d'Éirinn, lch. 14.

²²⁰ Bhain an foláireamh le hurghabháil na bpóilíní ar ghrianghraif a thóg gníomhaireacht grianghraf eagarthóireachta agus iad ag clúdach círéibeacha i gcathair Bhaile Átha Cliath, Comhairle na hEorpa, Ardán chun cosaint iriseoireachta agus sábháilteacht iriseoirí a chur chun cinn, Éire.

²²¹ Go háirithe, bhain dhá theagmhas le cásanna ionsaithe ó bhéal agus ionsaithe ar mhaoin iriseoirí, bhain cás amháin le teagmhais dhlíthiúla a bhain le hiriseoirí agus bhain trí theagmhas le cásanna cinsireachta, Saoirse na Meán a Mhapáil, próifíl tíre na hÉireann.

²²² Is comhlacht neamhrechtúil é Grúpa Rannpháirtíochta na Meán, a bunaíodh in 2022 ar thionscnamh comhpháirteach Aontas Náisiúnta na nIriseoirí, eagraíochtaí meán eile, gníomhaireachtaí Stáit agus na póilíní náisiúnta, comhlacht a thagann le chéile gach ráithe chun plé a dhéanamh ar ábhair a bhaineann le gníomhaíochtaí is féidir leis na póilíní a dhéanamh chun sábháilteacht ghairmithe na meán a neartú, ionchur ó Éirinn le haghaidh Thuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 56; Aighneacht ó Chomhairle na hÉireann um Chearta an Duine i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 22, arna

agus caighdeánaithe a chothú maidir le tuairisciú agus imscrúdú teagmhas a bhaineann le gairmithe meán²²³. Mar chuid den iarracht sin, bhunaigh na póilíní náisiúnta pointe teagmhála aonair, arna bhainistiú ag oifig phóilíneachta thiomnaithe, trínar féidir le gairmithe na meán teagmhais a bhaineann leo a thuairisciú, mar shampla iad siúd a bhíonn ar siúl ar líne²²⁴. De réir na bpáirtithe leasmhara, léiríodh go bhfuil an sásra sin éifeachtach chun a chinntiú go dtuairiscítear teagmhais agus go ndéantar obair leantach shásúil orthu²²⁵. Rinne Grúpa Rannpháirtíochta na Meán gníomhaíochtaí breise freisin chun tacú le hiriseoirí²²⁶, ina measc sin gníomhaíochtaí oiliúna agus comhar le hardáin ar líne d'fhonn iad a spreagadh chun an deis a chothú d'iriseoirí cásanna ciaptha ar líne a mharcáil²²⁷.

Tá dul chun cinn mór déanta ar an athchóiriú ar an réimeas clúmhillte, de réir mar atá an Rialtas ag obair ar fhoilsiú an dréacht-Bhille um Chlúmhillleadh (Leasú). Moladh i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta d'Éirinn 'leanúint le hathchóiriú an Achta um Chlúmhillleadh chun an timpeallacht ghairmiúil le haghaidh iriseoirí a fheabhsú, agus na caighdeáin Eorpacha maidir le cosaint na n-iriseoirí á gcur san áireamh'²²⁸. Maidir leis an easpa coimircí sonracha chun cur i gcoinne cásanna dlí straitéiseacha i gcoinne rannpháirtíocht an phobail (nó SLAPPanna), mar aon leis an easpa sásraí chun an riosca a bhaineann le cásanna clúmhillte a laghdú, bíonn éifeacht athchomhairleach aige sin ar iriseoirí agus is saincheist sheanbhunaithe í maidir le saoirse na meán in Éirinn²²⁹. Tar éis Scéim Ghinearálta an Bhille um Chlúmhillleadh (Leasú) (an Scéim Ghinearálta)²³⁰ a fhoilsiú i

---

dheimhniú le heolas a fuarthas ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán agus RTÉ i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

²²³ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 56, arna dheimhniú le faisnéis a fuarthas ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán agus RTÉ i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn.

²²⁴ Chun rianú na dteagmhais sin agus a n-imscrúdú a chothú, déantar na tuarascálacha ábhartha go léir a fhaightear tríd an bpointe teagmhála a thaifeadadh i mbunachar sonraí tiomnaithe, eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán.

²²⁵ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán agus RTÉ.

²²⁶ In 2023 d'eagraigh an Grúpa Rannpháirtíochta sna Meáin dhá sheimineár oiliúna d'iriseoirí. Sa chéad seimineár, a bhí dírithe ar chosc na coireachta, chuir na póilíní oiliúint ar fáil maidir le cosaint phearsanta agus bealaí chun idirghníomhú le grúpaí naimhdeacha agus sa dara seimineár, a bhí dírithe ar shábháilteacht ar líne, chuir ionadaithe ardán ar líne iriseoirí ar an eolas faoi na huirlisí atá ar fáil chun a sábháilteacht ar líne a mhéadú, ionchur ó Éirinn le haghaidh Thuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 56, mar a dheimhnítear le faisnéis a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán agus RTÉ.

²²⁷ Tá teagmháil á déanamh ag Grúpa Rannpháirtíochta na Meán le hardáin mhóra ar líne chun sábháilteacht ar líne gairmithe na meán ar na meáin shóisialta a chothú, go háirithe trí na hardáin sin a spreagadh chun sásraí tuairiscithe níos láidre agus níos caighdeánaithe a fhorbairt le haghaidh cásanna ina mbaintear mí-úsáid as pearsanra na meán ar líne, eolas a fuarthas i gcomhthéacs chuairt na tíre ar Éirinn ón Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán.

²²⁸ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 2.

²²⁹ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 21-22. Tuarascáil 2022 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 18-19. Tuarascáil 2021 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 15; Tuarascáil 2020 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 13; 2023 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lgh. 12-13.

²³⁰ Déantar foráil sa Scéim Ghinearálta maidir le deireadh a chur le giúiréithe i gcásanna clúmhillte na hArd-Chúirte agus tugtar isteach coimircí sonracha in aghaidh SLAPPanna, Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht

mí an Mhárta 2023, tharchuir an Rialtas í chuig Comhchoiste an Oireachtais um Cheartas le haghaidh grinnscrúdú réamhrechtach, rud a cuireadh i gcrích i mí Mheán Fómhair 2023²³¹. Ar an mbonn sin, chuir an Rialtas an Bille um Chlúmhilleadh (Leasú) san áireamh sa reachtaíocht le haghaidh foilsíú tosaíochta in 2024²³². Dá bhrí sin, i bhfianaise na bhforbairtí sin, rinneadh dul chun cinn mór ar an moladh a rinneadh i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta.

IV. SAINCHEISTEANNA INSTITIÚIDEACHA EILE MAIDIR LE SRIANATA AGUS CEARTÚCHÁIN

Córas parlaiminte dhá sheomra atá ag Éirinn: tá an Pharlaimint comhdhéanta de Theach Íochtarach agus de Theach Uachtarach. Tá ceart tionscanta reachtaíochta ag Airí Rialtais agus ag feisirí. Is í an Ard-Chúirt a dhéanann an t-athbhreithniú bunreachtúil agus ceart achomhairc chuig an gCúirt Achomhairc agus chuig an gCúirt Uachtarach. Is é Coimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas (IHREC) Institiúid Náisiúnta na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas. Tá oifigí an Ombudsman agus an Choimisinéara Faisnéise neamhspleách de réir dlí agus cleachtais araon. Institiúidí ábhartha eile i gcóras na srianta agus na gceartúchán is ea an tOmbudsman d'Óglaigh na hÉireann, Oifig an Ombudsman do Leanáí, agus an tÚdarás Náisiúnta Míchumais.

Maidir le húsáid na ‘rún ghilitín’, rud a fhágann go ngiorraítear an t-am díospóireachta ar thograí reachtacha, tháinig laghdú mór air sin. Mar a thagraítear dó i dTuarascálacha roimhe seo maidir leis an Smacht Reachta²³³, ó thús phaindéim COVID-19, bhí úsáid ‘rún ghilitín’ ina gné mhór den phróiseas reachtach. In 2023, ullmhaíodh 29 ‘rún ghilitín’ i ndáil le Billí a ndearnadh díospóireacht orthu sa Teach Íochtarach. Díobh sin, níor úsáideadh ach trí rún²³⁴. Ullmhaíodh 16 ‘rún ghilitín’ i ndáil le Billí a ndearnadh díospóireacht orthu sa Teach uachtarach in 2023, agus díobh sin, níor úsáideadh ach rún amháin²³⁵. Ciallaíonn sé sin laghdú ón tréimhse roimhe sin²³⁶. Cé gur léirigh údarais na hÉireann agus eagraíochtaí na sochaí sibhialta araon inní faoin reachtaíocht a bheith á deifriú go leanúnach ag deireadh na dtéarmaí parlaiminteacha²³⁷, tá sé curtha in iúl ag páirtithe leasmhara go bhfuil laghdú tagtha ar an gcleachtas sin le haghaidh an ama i láthair²³⁸.

Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 21- 22; 2024 Monatóir ar Iolrachas sna Meáin, tuarascáil tíre ar Éirinn, lch. 8.

²³¹ Comhchoiste Oireachtais um Cheartas (2023), Tuarascáil ar Ghrinnscrúdú Réamhrechtach ar Scéim Ghinearálta an Bhille um Chlúmhilleadh (Leasú).

²³² Roinn an Taoisigh (2024), Clár Reachtaíochta an Rialtais (2024), lch. 6, mar a dheimhnítear le heolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ón Roinn Dlí agus Cirt.

²³³ Tuarascáil 2021 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 16-17. Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 22-23.

²³⁴ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 63.

²³⁵ Ibidem.

²³⁶ Mar a léirítear i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, sa Chaibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lgh. 22-23, in 2022, ullmhaíodh 56 thairiscint den sórt sin sa Teach Íochtarach i ndáil leis na billí a ritheadh agus a achtaíodh agus i ndáil leo sin, úsáideadh 27 dtairiscint chun an díospóireacht a ghiorrú. Sa Teach Uachtarach, ullmhaíodh 38 rún agus rinneadh cúig rún.

²³⁷ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 23.

²³⁸ An tAontas um Shaoirsí Sibhialta don Eoraip (2024), Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta – Éire, lch. 8. In Éirinn, ní bhraitheann ach 8% de na cuideachtaí a ndearnadh suirbhé orthu go bhfuil na hathruithe rialta sa reachtaíocht nó na hábhair inní faoi cháilíocht an phróisis reachtóireachta ina gcúis leis an easpa muiníne i gcosaint infheistíochta. Fíor 56, Scórchlár Ceartais AE 2024.

Tá saincheisteanna acmhainní le sárú ag Coimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas i bhfianaise na bhfreagrachtaí nua a tugadh dó. Chuir an Rialtas maoiniú breise ar fáil do Choimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas tar éis dó creidiúnú le stádas A a fháil ó Chomhghuaillíocht Dhomhanda na nInstitiúidí Náisiúnta um Chearta an Duine (GANHRI) na Náisiún Aontaithe²³⁹. Lean Coimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas dá ghníomhaíochtaí, é ag díriú ar chúig thosaíocht straitéiseacha in 2022: comhionannas eacnamaíoch, ceartas, meas agus aitheantas, féachaint chuige go seasfaidh siad an aimsir, agus dualgas na hearnála poiblí²⁴⁰. De réir Choimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas, mar Institiúid Náisiúnta na hÉireann um Chearta an Duine agus mar Chomhlacht Náisiúnta Comhionannais, tá freagrachtaí agus sainorduithe nua á gcur de chúram uirthi, cé nár imscaradh cuid dá cumhachtaí reachtúla atá ann cheana mar gheall ar shaincheisteanna acmhainní²⁴¹.

An 1 Eanáir 2024 bhí cur chun feidhme dhá phríomhbhreithiúnas, arna dtabhairt i leith na hÉireann ag an gCúirt Eorpach um Chearta an Duine, ar feitheamh, an líon céanna leis an mbliain roimhe sin²⁴². An tráth sin, ba é 50 % (an líon céanna in 2023) ráta na bpríomhbhreithiúnas i leith na hÉireann ón 10 mbliana roimhe sin a bhí fós ar feitheamh agus ba é 10 mbliana agus 7 mí (i gcomparáid le 10 mbliana agus 7 mí in 2023) an tréimhse-meánach lena raibh cur chun feidhme na mbreithiúnas ar feitheamh²⁴³. A mhéid a bhaineann le sprioc-amanna íocaíochta a urramú, an 31 Nollaig 2023 ní raibh aon chás ann ag feitheamh ar dheimhniú íocaíochtaí (mar a bhí in 2022)²⁴⁴. An 1 Iúil 2024, tá dhá phríomhbhreithiúnas fós ar feitheamh maidir le cur chun feidhme²⁴⁵.

Rinneadh roinnt dul chun cinn breise chun aghaidh a thabhairt ar bhacainní dlíthiúla a bhaineann le rochtain ar mhaoiniú d'eagraíochtaí na sochaí sibhialta ós rud é go bhfuil athbhreithniú á dhéanamh ag an gCoimisiún Toghcháin ar Acht Toghcháin 1997. Moltar d'Éirinn i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta 'bearta a dhéanamh chun aghaidh a thabhairt ar na bacainní dlíthiúla a bhaineann le rochtain eagraíochtaí na sochaí sibhialta ar an maoiniú, mar chuid den athchóiriú ar an Acht Toghcháin'²⁴⁶. Tá spás sibhialta in Éirinn

²³⁹ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 23.

²⁴⁰ Coimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas 2023, Tuarascáil Bhliantúil 2022, lch. 13.

²⁴¹ Eolas a fuarthas i gcomhthéacs na cuairte tíre ar Éirinn ó Choimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas.

²⁴² Is iad sin an dá phríomhbhreithiúnas chéanna a bhí ar feitheamh an 1 Eanáir 2023. Breithiúnais ón gCúirt Eorpach um Chearta an Duine an 10 Meán Fómhair 2010, *McFarlane v. Éire*, 31333/06, agus an 28 Eanáir 2014, *O'Keefe v. Éire*, 35810/09. Is é Coiste Airí Chomhairle na hEorpa a dhéanann maoirseacht ar ghlacadh na mbeart is gá chun breithiúnais ón gCúirt Eorpach um Chearta an Duine a fhorghníomhú. Is é cleachtas an Choiste cásanna in aghaidh Stáit faoi leith a ghrúpáil nuair a bhíonn bearta forghníomhaithe comhchosúla ag teastáil ina leith, go háirithe más bearta ginearálta a bhíonn i gceist, agus imscrúdú a dhéanamh orthu le chéile. Ainmnítear an chéad chás sa ghrúpa mar threoirchás a mhéid a bhaineann leis an maoirseacht ar na bearta ginearálta, agus is féidir athchásanna sa ghrúpa a dhúnadh nuair a dhéantar measúnú go ndearnadh gach beart aonair ab fhéidir a dhéanamh agus a raibh gá leis chun sásamh a thabhairt don iarratasóir.

²⁴³ An Líonra Eorpach um Chur Chun Feidhme a ríomhann na figiúirí uile agus tá siad bunaithe ar an líon cásanna a mheastar a bheith ar feitheamh ag an scoithdháta bliantúil an 1 Eanáir 2024. Féach an Aighneacht ón Líonra Eorpach um Chur Chun Feidhme i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 5.

²⁴⁴ Comhairle na hEorpa (2024), Maoirseacht ar fhorghníomhú bhreithiúnais na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine – 17^ú Tuarascáil Bhliantúil ó Choiste na nAirí – 2023, lch. 137.

²⁴⁵ Sonraí de réir bhunachar sonraí ar líne Chomhairle na hEorpa (HUDOC).

²⁴⁶ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 2.

oscailte fós²⁴⁷. Mar a thagraítear dó i dTuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta²⁴⁸, chuir eagraíochtaí na sochaí sibhialta in iúl gur cúis inní dóibh an tionchar atá ag an toirmeasc faoin Acht Toghcháin ar thabhartais thar thairseach áirithe a ghlacadh le haghaidh ‘críocha polaitiúla’ nó ó bhronntóirí iasachta²⁴⁹. I mí Feabhra 2023, bunaíodh Coimisiún Toghcháin agus chuir sé tús lena fheidhmeanna d’fhonn moltaí a dhéanamh chun aghaidh a thabhairt, i measc ábhair eile, ar na saincheisteanna a bhaineann leis an sainmhíniú leathan ar ‘críocha polaitiúla’ a tharraing an tsochaí sibhialta anuas²⁵⁰. An 9 Samhain 2023, d’fhoilsigh an Coimisiún Toghcháin dréachtchlár taighde le haghaidh 2024-2026, inar leagadh béim ar an gcuspóir athbhreithniú a dhéanamh ar Acht Toghcháin 1997 agus sheol sé comhairliúchán poiblí chun na críche sin²⁵¹. Tá inní léirithe ag páirtithe leasmhara nach bhfuil an t-athbhreithniú a gealladh le fada ar Acht Toghcháin 1997 chun deireadh a chur le srianta ar mhaoiniú na sochaí sibhialta tarlaithe cinn go fóill²⁵². Ós rud é go bhfuil an Coimisiún Toghcháin ag obair ar an athbhreithniú ar an Acht Toghcháin, rinneadh roinnt dul chun cinn breise maidir le moladh 2023.

Rinneadh bearta nuálacha chun rannpháirtíocht eagraíochtaí na sochaí sibhialta agus chosantóirí chearta an duine a spreagadh sa phróiseas cinnteoireachta. Tugann an Tionól Saoránach saoránaigh le chéile chun saincheisteanna tábhachtacha dlí agus beartais a phlé agus a bhreithniú, agus leanann sé air ag deanamh moltaí agus ag tuairisciú ar ais chuig an bParlaimint²⁵³. Le linn 2023, bunaíodh Tionól Saoránach maidir le hÚsáid Drugaí chun breithniú a dhéanamh ar na hathruithe reachtacha, beartais agus oibríochtúla a d’fhéadfadh Éire a dhéanamh chun tionchair dhíobhálacha drugaí aindleathacha ar shochaí na hÉireann a laghdú²⁵⁴. Thairis sin, foilsíodh ‘Treoir maidir le Rannpháirtíocht Chuimsitheach an Phobail sa Phleanáil Áitiúil agus sa Chinnteoireacht’ nuashonraithe i mí Dheireadh Fómhair 2023 agus tá sí ar fáil d’aon eagraíocht ar mian léi rannpháirtíocht a fheabhsú²⁵⁵.

---

²⁴⁷ Arna rátáil ag CIVICUS; déantar rátálacha ar scála cúig chatagóir arna sainmhíniú mar: oscailte, cúngaithe, faoi bhac, faoi chois agus dúnta.

²⁴⁸ Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta, Caibidil Tíre maidir le staid an smachta reachta in Éirinn, lch. 24.

²⁴⁹ Faoin Acht Toghcháin 1997, is féidir le tríú páirtithe tabhartais suas le teorainn €2 500 a ghlacadh ó bhronntóir in aon bhliain féilire ar leith. Is é léirmhíniú SIPO ar an reachtaíocht ábhartha go gcuimsíonn sí gníomhaíochtaí áirithe a dhéanann eagraíochtaí na sochaí sibhialta freisin, cuir i gcás an obair abhcóideachta, fiú lasmuigh de thréimhsí toghchánaíochta.

²⁵⁰ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 61.

²⁵¹ Ibidem.

²⁵² An tAontas um Shaoirsí Sibhialta don Eoraip (2024), Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta – Éire, lch. 8.

²⁵³ Tugann an Rialtas freagra ar mholtaí an Tionóil Saoránach agus socraíonn sé díospóireacht san Oireachtas. Ina theannta sin, má ghlacann an Rialtas le moladh gur cheart an Bunreacht a leasú, áireofar ina fhreagra san Oireachtas tréimhse ama chun reifreann a reáchtáil.

²⁵⁴ Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta, lch. 75. Chuir an Tionól Saoránach seo a thuarascáil faoi bhráid an Oireachtais i mí na Nollag 2023. Foilsíodh ina dhiaidh sin í an 25 Eanáir 2024 agus tá sí ar fáil faoi: <https://citizensassembly.ie/assembly-on-drugs-use/report/>. Rinne an Dáil agus an Seanad an tuarascáil a tharchur chuig an gComhchoiste um Úsáid Drugaí chun na moltaí sa tuarascáil a bhreithniú.

²⁵⁵ Ibid, lch. 73.

Iarscríbhinn I: Liosta na bhfoinsí in ord aibítire*

* Is féidir teacht ar liosta na n-aighneacht a fuarthas i gcomhthéacs an chomhairliúcháin le haghaidh Thuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta ag https://commission.europa.eu/publications/2024-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.

An Coimisiún Toghcháin - An Coimisiún Toghcháin (2024), *Dréachtchlár Taighde 2024-2026*, <https://ec-cdn-live.s3.eu-west-1.amazonaws.com/app/uploads/2023/11/10161907/Draft-Annual-Research-Programme-English-web.pdf>.

Barra na hÉireann (2024), *Aighneacht ó Bharra na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta*.

An Lárionad um Shaoirse agus Iolrachas na Meán (2023), *Monatóir ar Iolrachas sna Meáin 2023 – Faireachán ar iolrachas na meán 2023 – tuarascáil tíre maidir le hÉirinn*.

An Lárionad um Shaoirse agus Iolrachas na Meán (2024), *Monatóir ar Iolrachas sna Meáin 2024 – Faireachán ar iolrachas na meán 2023 – tuarascáil tíre maidir le hÉirinn*.

An tAontas um Shaoirsí Sibhialta don Eoraip (2024), *Aighneacht ó Aontas na Saoirsí Sibhialta don Eoraip le haghaidh Thuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta*.

An tAontas um Shaoirsí Sibhialta don Eoraip (2024), *Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta – Éire*.

Coiste na gCuntas Poiblí (2023) *Tuarascáil Oifigiúil Díospóireachta - Déardaoin, 12 Deireadh Fómhair 2023*, https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/debateRecord/committee_of_public_accounts/2023-10-12/debate/mul@/main.pdf.

Comhairle Chomhairleach na mBreithiúna Eorpacha (CCJE) chuig Coiste Airí Chomhairle na hEorpa (2021), *Tuairim CCJE Uimh. 24 (2021): Éabhlóid Chomhairlí na mBreithiúna agus a ról i gcórais bhreithiúnacha neamhspleácha neamhchlaonta*,

An tÚdarás um Fhorfheidhmiú Corparáideach (CEA) (2022), *Meabhrán Tuisceana idir an Stiúrthóir um Fhorfheidhmiú Corparáideach agus an Garda Síochána*, https://cea.gov.ie/Portals/0/Documents/CEA_AGS_MoU_FINAL_%20for_website.pdf.

Comhairle na hEorpa, *Ardán chun cosaint na hiriseoireachta agus sábháilteacht iriseoirí a chur chun cinn – Éire*, <https://fom.coe.int/en/pays/detail/11709528>.

Comhairle na hEorpa (2011), *Breithiúna: neamhspleáchas, éifeachtúlacht agus freagrachtaí – Moladh CM/Rec(2010)12 agus meabhrán míniúcháin*, <https://rm.coe.int/cmrec-2010-12-on-independence-efficiency-responsibilities-of-judges/16809f007d>.

Comhairle na hEorpa (2024), *Maoirseacht ar fhorghníomhú bhreithiúnais na Cúirte Eorpaí um Chearta an Duine – 17ú Tuarascáil Bhliantúil ó Choiste na nAirí – 2023*, <https://rm.coe.int/annual-report-2023/1680af6e81>.

Cúirt Bhreithiúnais an Aontais Eorpaigh, breithiúnas an 29 Feabhra 2024, *an Coimisiún v Éire (Services de médias audiovisuels)*, C-679/22, ECLI:EU:C:2024:178.

An tSeirbhís Chúirteanna (2023), *Tuarascáil Bhliantúil 2022*, <https://www.courts.ie/annual-report>.

An Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta (2023), *Press Release - Minister Coveney and Minister Calleary welcome Digital Services Bill*, <https://www.gov.ie/en/press-release/91345-minister-coveney-and-minister-calleary-welcome-digital-services-bill/>.

An Roinn Dlí agus Cirt (2020), *Review of Structures and Strategies to Prevent, Investigate and Penalise Economic Crime and Corruption*, <https://www.gov.ie/en/publication/be30e-review-group-report-on-structures-and-strategies-to-prevent-investigate-and-penalise-economic-crime-and-corruption/>.

An Roinn Dlí agus Cirt (2021), *Hamilton Review Group Implementation Plan*, <https://www.gov.ie/en/publication/d03ff-hamilton-review-group-implementation-plan/>.

An Roinn Dlí agus Cirt (2022), *Garda Síochána Inspectorate Report 'Countering the Threat of Internal Corruption': Plean Cur Chun Feidhme – Meán Fómhair 2022*, <https://www.gov.ie/en/publication/b4feb-garda-siochana-inspectorate-report-countering-the-threat-of-internal-corruption-implementation-plan-september-2022/>.

An Roinn Dlí agus Cirt (2022), *Implementation Plan on Civil Justice Efficiencies and Reform Measures*, <https://www.gov.ie/en/publication/cb6f0-implementation-plan-on-civil-justice-efficiencies-and-reform-measures/>.

An Roinn Dlí agus Cirt (2022), *Preasráiteas: Landmark Policing, Security and Community Safety Bill marks a new departure for policing in Ireland*, <https://www.gov.ie/en/press-release/1f4b3-landmark-policing-security-and-community-safety-bill-marks-a-new-departure-for-policing-in-ireland/>.

An Roinn Dlí agus Cirt (2023), *Report of the Judicial Planning Working Group*, <https://www.gov.ie/en/publication/746ac-report-of-the-judicial-planning-working-group/>.

An Roinn Dlí agus Cirt (2023), *Offences Against the State Act - Independent Review Group's Reports*, <https://www.gov.ie/en/publication/1d784-offences-against-the-state-review-report/>.

An Roinn Caiteachais Phoiblí, Seachadadh PFN agus Athchóirithe (2021), *Review of the Freedom of Information Act – Review Roadmap*.

An Roinn Caiteachais Phoiblí, Seachadadh PFN agus Athchóirithe (2023), *Open Data Strategy 2023-2027*, <https://assets.gov.ie/277517/45722fb7-1e1c-414a-830b-fa831388aecf.pdf>.

An Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail (2023) *A Guide for Inclusive Community Engagement in Local Planning and Decisions Making*, Second Edition, <https://www.gov.ie/en/collection/bcc24-a-guide-for-inclusive-community-engagement-in-local-planning-and-decision-making/>

Roinn an Taoisigh (2024), *Government Legislation Programme 2024*, <https://assets.gov.ie/283170/1e4c4505-aa02-4b5e-a35b-a793fa74eee8.pdf>.

An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán (2023), *Preaseisiúint - Bunaítear Rialtóir Meán Nua, Coimisiún na Meán, Inniu*, <https://www.gov.ie/en/press-release/83829-unpublished-new-media-regulator-coimisiun-na-mean-formally-established-today/>.

An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán (2023), *Preaseisiúint - Fógraíonn an tAire Catherine Martin scrúdú neamhspleách cuimsitheach ar RTÉ 4 Iúil 2023*, <https://www.gov.ie/en/press-release/c3888-minister-catherine-martin-announces-an-independent-fréamh-agus-brainse-scrúdú-rte/>.

An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán (2023), *Preaseisiúint - Maoiniú de €56 mhilliún do RTÉ aontaithe*, <https://www.gov.ie/ga/preasraitis/ee17c-maoiniu-de-56-mhilliun-do-rte-aontaithe/>.

An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán (2024), *Preaseisiúint* – <https://www.gov.ie/ga/preasraitis/e6ad0-foilsionn-an-taire-martin-athbhreithnithe-ag-eiri-as-an-mionscrudu-neamhspleach-ar-rte/>.

EPPO (2024), *Annual Report 2023*, https://www.eppo.europa.eu/sites/default/files/2024-03/EPPO_Annual_Report_2023.pdf.

Monatóir ar Úinéireacht Euromedia (2023), *Tuarascáil Tíre na hÉireann 2023*, <https://media-ownership.eu/findings/countries/ireland/>.

An Lárionad Eorpach um Shaoirse an Phreasa agus na Meán, *Mapping Media Freedom, Ireland country profile*.

An Coimisiún Eorpach (2020), *Tuarascáil 2020 maidir leis an Smacht Reachta ón gCoimisiún Eorpach: Caibidil tíre ar staid an smachta reachta in Éirinn*.

An Coimisiún Eorpach (2021), *Tuarascáil 2021 maidir leis an Smacht Reachta ón gCoimisiún Eorpach: Caibidil tíre ar staid an smachta reachta in Éirinn.*

An Coimisiún Eorpach (2022), *Tuarascáil 2022 maidir leis an Smacht Reachta ón gCoimisiún Eorpach: Caibidil tíre ar staid an smachta reachta in Éirinn.*

An Coimisiún Eorpach (2023), *Tuarascáil 2023 maidir leis an Smacht Reachta ón gCoimisiún Eorpach: Caibidil tíre ar staid an smachta reachta in Éirinn.*

An Coimisiún Eorpach (2022), *Scórchlár Ceartais AE 2022.*

An Coimisiún Eorpach (2024), *Scórchlár Ceartais AE 2024.*

An Chúirt Eorpach um Chearta an Duine, breithiúnas an 10 Meán Fómhair 2010, *McFarlane v. Éire*, 31333/06.

An Chúirt Eorpach um Chearta an Duine, breithiúnas an 28 Eanáir 2014, *O’Keeffe v. Éire*, 35810/09.

An Líonra Eorpach um Chur Chun Feidhme (2024), *Aighneacht ó Bharra na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta.*

Parlaimint na hEorpa (2023), *Flais-Eorabharaiméadar: Suirbhé ar na Meáin & ar an Nuacht 2023.*

GRECO (2014), *An Ceathrú Babhta Meastóireachta.*

GRECO (2022), *An Ceathrú Babhta Meastóireachta – An Dara Tuarascáil Chomhlíontachta maidir le hÉirinn i ndáil le héilliú a chosc i ndáil le comhaltaí parlaiminte, breithiúna agus ionchúisitheoirí.*

GRECO (2024), *An Ceathrú Babhta Meastóireachta – Aguisín ar an Dara Tuarascáil Chomhlíontachta maidir le hÉirinn i ndáil le héilliú a chosc i ndáil le comhaltaí parlaiminte, breithiúna agus ionchúisitheoirí.*

Tithe an Oireachtais (2023), *An Comhchoiste um Cheartas – Tuarascáil maidir le Grinnscrúdú Réamhrechtach ar Scéim Ghinearálta an Bhille um Cheartas Coiriúil (Cúnamh Dlíthiúil)*, https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/committee/dail/33/joint_committee_on_justice/reports/2023/2023-12-14_report-on-pre-legislative-scrutiny-of-the-general-scheme-of-the-criminal-justice-legal-aid-bill-2023_en.pdf.

Tithe an Oireachtais (2023), *An Comhchoiste um Cheartas – Tuarascáil maidir le Grinnscrúdú Réamhrechtach ar Scéim Ghinearálta an Bhille um Chlúmhilleadh (Leasú)*, https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/committee/dail/33/joint_committee_on_justice/reports/2023/2023-09-27_report-on-pre-legislative-scrutiny-of-the-general-scheme-of-the-criminal-justice-legal-aid-bill-2023_en.pdf.

Comhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta (2024), *Aighneacht ó Chomhairle na hÉireann um Chearta an Duine le haghaidh Thuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta.*

Líonra Comhshaoil na hÉireann (2024), *Aighneacht ó Líonra Comhshaoil na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta.*

Irish Examiner (2023), *Attracta Uí Bhroin: New Planning Bill provides fertile ground for corruption and extortion*, <https://www.irishexaminer.com/opinion/commentanalysis/arid-41286874.html>.

Rialtas na hÉireann (2024), *Ionchur ó Éirinn i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta.*

Coimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas (IHREC) (2022), *Annual Report 2021*, <https://www.ihrec.ie/documents/annual-report-2021/>.

Coimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas (IHREC) (2023), *Annual Report 2022*, <https://www.ihrec.ie/documents/annual-report-2022/>.

An Chomhairle Bhreithiúnach (2022), *Tuarascáil bhliantúil ón gCoiste um Iompar Breithiúnach*, <https://judicialcouncil.ie/assets/uploads/documents/Annual%20Report%202022.pdf>.

ECFE (2023), *Modernising Staffing and Court Management Practices in Ireland: Towards a More Responsive and Resilient Justice System*, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/8a5c52d0-en.pdf?expires=1717599571&id=id&acname=oid031827&checksum=B9984B297E6A7134A9C50303DE9B0E11>.

ECFE (2024), *Recommendation of the Council on Transparency and Integrity in Lobbying and Influence*, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0379>.

Oifig an Stiúirthóra Ionchúiseamh Poiblí (2021), *An Córas Ionchúisimh in Éirinn*, dppireland.ie.

Oifig an Choimisinéara Faisnéise (OIC) (2024), *2023 Annual Report*, <https://assets.oic.ie/media/284666/45833b13-fdae-40fd-87d8-649d26c6d425.pdf>.

Comhairle Preasa na hÉireann (2007), *Cód cleachtais*, <https://www.presscouncil.ie/press-council-of-ireland/code-of-practice>.

Tuairisceoirí gan Teorainneacha (2024), *Innéacs Domhanda de Shaoirse an Phreasa 2024*.

Institiúid Reuters (2023), *Tuarascáil ar an Nuacht Dhigiteach in Éirinn*, https://www.cnam.ie/wp-content/uploads/2023/06/20230609_DNR-Final-Report_STRICT-EMBARGO-00.01-14-June-23_FINAL.pdf.

RTÉ (2023), *RTÉ admits paying Tubridy €345,000 more than declared*, <https://www.rte.ie/news/ireland/2023/0622/1390614-rte/>.

An Coimisiún um Chaighdeáin in Oifigí Poiblí (SIPO) (2023), *Tuarascáil Bhliantúil 2022*, <https://www.sipo.ie/reports-and-publications/annual-reports/>.

Breithiúnas ón gCúirt Uachtarach an 8 Nollaig 2023, *Maidir le hAirteagal 26 den Bhunreacht agus maidir leis an mBille um an gCoimisiún um Cheapacháin Bhreithiúnacha 2022*.

Cúirt Uachtarach na hÉireann (2024), *Aighneacht ó Chúirt Uachtarach na hÉireann i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta*.

Transparency International (2024), *Aighneacht ó Transparency International i dtaca le Tuarascáil 2024 maidir leis an Smacht Reachta*.

Transparency International (2024), *Innéacs na Braistinte i dtaca le hÉilliú 2023*, <https://www.transparency.org/en/publications/corruption-perceptions-index-2023>.

Coimisiún na Náisiún Aontaithe um Chearta an Duine (2014), *Concluding observations on the fourth periodic report of Ireland*.

Iarscríbhinn II: Cuairt tíre ar Éirinn

Bhí cruinnithe fíorúla ag seirbhísí an Choimisiúin i mí Feabhra 2024 leis na daoine agus na heagrais seo a leanas:

- An Chomhairle Chomhairleach in aghaidh Coireacht Eacnamaíoch agus Éilliú
- Cumann Breithiúna na hÉireann (AJI)
- Barra na hÉireann
- Coimisiún na Meán
- An tÚdarás um Fhorfheidhmiú Corparáideach (CEA)
- An tSeirbhís Chúirteanna
- An Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta
- An Roinn Gnóthaí Eachtracha
- An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta
- An Roinn Dlí agus Cirt
- An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán
- An Roinn Cateachais Phoiblí, Seachadadh PFN agus Athchóirithe
- Aonad Frithéillithe an Gharda Síochána (GACU)
- Biúró Náisiúnta an Gharda Síochána um Choireacht Eacnamaíoch
- Seirbhís Thithe an Oireachtais (Seirbhís na Parlaiminte)
- Comhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta
- Líonra Comhshaoil na hÉireann
- Coimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas
- Comhlachas Gnóthas Beag agus Meánmhéide na hÉireann (ISME)
- Dlí-Chumann na hÉireann
- An tÚdarás Rialála Seirbhísí Dlí
- Aontas Náisiúnta na nIriseoirí
- Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí
- Oifig Ombudsman an Phreasa
- RTÉ - Craoltóir Náisiúnta Teilifíse agus Raidió na hÉireann
- An Coimisiún um Chaighdeán in Oifigí Poiblí (SIPO)
- Comhairle Preasa na hÉireann
- Transparency International

* Bhuail an Coimisiún leis na heagraíochtaí seo a leanas freisin le linn roinnt cruinnithe cothrománacha:

- Amnesty International AE
- An Lárionad um Dhaonlathas agus um Theicneolaíocht san Eoraip
- An Lárionad Eorpach um Obair Dheonach
- Aontas na Saoirsí Sibhialta ar son na hEorpa
- Cosantóirí na gCeart Sibhialta
- Sochaí Shibhialta na hEorpa
- Culture Action Europe
- Democracy Reporting International

- An Lárionad Eorpach um Dhlí Neamhbhrabúis
- Fóram Eorpach na Saoránach
- An Chónaidhm Eorpach Iriseoirí
- An Chomhpháirtíocht Eorpach um Dhaonlathas
- Fóram Eorpach na nÓg
- Free Press Unlimited
- An Chónaidhm Idirnáisiúnta um Chearta an Duine
- Cónaidhm Idirnáisiúnta na Tuismitheoireachta Pleanáilte
- Institiúid Idirnáisiúnta an Phreasa
- Comhairle na hÉireann um Shaoirsí Sibhialta, JEF Europe
- Fondúireachtaí Sochaí Oscailte
- Philanthropy Europe Association
- PICUM
- Tuairisceoirí gan Teorainneacha
- SOLIDAR
- Transparency International AE